

MOKSLAS • EKONOMIKA • SANGLAUDA

EUROPOS SAJUNGA
EUROPOS SOCIALINIS FONDAS

Kuriame Lietuvos ateitį

**VALSTYBINĖS VISUOMENĖS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS TARNYBOS
PRIE SVEIKATOS APSAUGOS MINISTERIJOS VYKDOMAS
2007–2013 M. ŽMOGIŠKŲJŲ IŠTEKLIŲ PLĖTROS VEIKSMŲ PROGRAMOS 4 PRIORITETO
„ADMINISTRACINIŲ GEBĖJIMŲ STIPRINIMAS IR VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO
EFEKTYVUMO DIDINIMAS“ ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS VP1-4.3-VRM-02-V „VIEŠŲJŲ
POLITIKŲ REFORMŲ SKATINIMAS“ PROJEKTAS „GYVENAMOSIOS APLINKOS
SVEIKATOS RIZIKOS VEIKSNIŲ VALDYMO TOBULINIMAS“**

**VEIKLOS ATASKAITA:
„APLINKOS ORO KOKYBĖS VALDYMO SRITIES TEISINĖS BAZĖS, ĮSKAITANT
TERITORIJŲ PLANAVIMĄ IR STATYBŲ PROCESĄ, ANALIZĖ“
2010 m. liepos 12 d. Nr. PA- 3**

Rengėjai:	Vitolda Stragienė, Aida Laukaitienė
Projekto vadovas:	Eglė Tamošiūnienė
Darbų perdavimo- priėmimo aktas pasirašytas:	2010 m. liepos 12 d. Nr. PAP- 47

Vilnius

TURINYS

1. Tarptautiniai teisės aktai susiję su oro kokybės valdymu.....	3
1.1. Direktyvos.....	4
1.2. Teršalai normuojami pagal ES.....	7
1.3. Oro kokybės valdymo principai ir reikalavimai.....	7
2. Pagrindiniai Lietuvos teisės aktai susiję su aplinkos oro taršos normavimu.....	9
2.1. Aplinkos apsaugos reglamentavimas.....	9
2.2. Aplinkos oro apsaugos reglamentavimas.....	10
3. Ribinių aplinkos oro taršos dydžių reguliavimas Lietuvoje.....	12
4. Oro kokybės stebėjimas kaip vienas iš oro valdymo būdų.....	15
4.1. Oro monitoringas, teisinis pagrindas.....	15
4.2. Oro kokybės rezultatų vertinimas.....	17
4.3. Visuomenės informavimas apie oro kokybę.....	19
4.4. Zonos ir aglomeracijos aplinkos oro kokybei vertinti bei valdyti.....	23
5. Teritorijų planavimas ir aplinkos oro valdymas.....	25
5.1. Teritorijų planavimo proceso, susijusio su aplinkos oro vadymu, bendrieji principai....	25
5.2. Oro valdymas teritorijų planavimo dokumentų sprendinių poveikio vertinimo metu....	28
5.3. Aplinkos oro taršos reguliavimas per strateginį pasekmių aplinkai vertinimą (SPAV)..	29
5.4. Valstybinė teritorijų planavimo priežiūra ir oro valdymas.....	31
6. Oro valdymas planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo (PAV) procese.....	32
7. Oro valdymas statybos procese.....	34
7.1. Statybos proceso bendrieji principai, susiję su aplinkos oro valdymu.....	34
7.2. Normatyvinių statybos techninių dokumentų ryšys su aplinkos oro valdymu.....	34
8. Oro taršos skaičiavimo principai.....	37
9. Poveikio visuomenės sveikatai vertinimas ir oro valdymas.....	40
10. Sanitarinės apsaugos zonos ir oro valdymas.....	42
11. Vykdomos ūkinės veiklos kontrolė ir oro valdymas.....	44
12. Aplinkos apsaugos valstybinė kontrolė ir oro valdymas.....	47
13. Oro valdymas ir valstybinė visuomenės sveikatos saugos kontrolė.....	48
14. Ekonominis aplinkos oro apsaugos mechanizmas.....	50
15. Asmenų teisės ir pareigos oro valdymo srityje.....	51
16. Išvados.....	52
Naudoti informacijos šaltiniai.....	54

1. Tarptautiniai teisės aktai susiję su oro kokybės valdymu

Europos Sąjungos aplinkosauginės politikos tikslas - pasiekti priimtinus oro kokybės lygius, kurie neturi neigiamo poveikio arba nekelti grėsmės aplinkai ir žmogaus sveikatai. Vienodi standartai taikomi visoje Europos Sąjungoje, su viena išlyga – konkrečių teritorijų aplinkos oro apsaugos normas gali reglamentuoti nacionalinė teisinė bazė. Oro kokybė turi būti užtikrinta stebėsenos, kontrolės ir oro taršos prevencijos pagalba. ES aplinkosauginės politikos integracijos principas įgyvendinamas tokiu būdu: oro taršą vienoje teritorijoje ar konkrečiame taške mažinančios priemonės neturi įtakoti oro taršos padidėjimo niekur kitur aplinkui, arba taršos padidėjimo kokioje nors kitoje aplinkos terpėje (remiantis Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės principais (TIPK)). Vienas iš Europos Oro Kokybės teisinės bazės elementų yra įteisinti Europos Standartizacijos Centro (CEN) parengtus standartus. Jie yra nustatyti tam, kad būtų užtikrinta, jog visos Šalys Narės atliktų matavimus pagal reikalaujamą tikslumo lygį ir Šalys Narės privalo vadovautis šiais standartais, nebent jos gali įrodyti, kad jų naudojami metodai duoda ekvivalentiškus rezultatus.

Komisijos Sprendimu yra nustatyta procedūra dėl informacijos apie oro kokybę apsikeitimo Bendrijos mastu. Sprendime pristatyti reikalavimai dėl informacijos ir duomenų apie tinklus ir individualias stotis, matuojančias oro užterštumą, savitarpio apsikeitimo tarp Šalių narių. Pasikeitimas informacija susijęs su teršalais, išvardintais Bendrosios Direktyvos 96/62/EB I Priede. Komisijos Sprendimo 97/101/EB priedai buvo patikslinti Komisijos Sprendimu 2001/752/EB.

Siekdama pagerinti savo gyventojų sveikatos ir aplinkos apsaugą Lietuva diegia Europos Sąjungos oro kokybės standartus ir reikalavimus, buvo įgyvendinti oro kokybės valdymo sistemos sričių pakeitimai:

- ES aplinkos oro vertinime (teršalus, ribines vertes, pavojaus slenksčius ir kita)
- Aplinkos oro stebėsenos sistemoje
- Modeliavime kaip oro kokybės valdymo priemonėje
- Oro taršos mažinimo programų principus ir reikalavimus
- Sąsajas su aplinkosauginių leidimų išdavimu ir poveikio aplinkai vertinimu
- Informacijos srautų ir mainų srityje

Aplinkos oro kokybės standartai (ribinės vertės ir siektinos vertės) teršalams yra nustatyti pagal mokliškai nustatytą arba įvertintą poveikį žmogaus sveikatai ir aplinkai. Šių standartų siekimas nėra paremtas technologijomis arba ekonomine nauda.

1.1. Direktyvos.

Šiuo metu galiojančios direktyvos (2010, AAA):

- Tarybos Direktyva 96/62/EB „Dėl aplinkos oro kokybės vertinimo ir valdymo“ 1996 m. rugsėjo 27 d.
- Tarybos Direktyva „1999/30/EB „Dėl sieros dioksido, azoto dioksido, azoto oksidų, kietųjų dalelių ir švino ribinių verčių aplinkos ore“ 1999 m. balandžio 22 d.
- Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2000/69/EB „Dėl benzeno ir anglies monoksido aplinkos ore ribinių verčių 2000 m. lapkričio 16 d.
- Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2002/3/EB „Dėl ozono aplinkos ore“ 2002 m. vasario 12 d.

(Šios keturios bus panaikintos 2010 birželio 11 d.)

- Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2004/107/EB „Dėl arseno, kadmio, gyvsidabrio, nikelio ir policiklinių aromatinių angliavandenilių aplinkos ore“ 2004 m. gruodžio 15d.
- Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2008/50/EB „Dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje“

Bendroji aplinkos oro kokybės direktyva 96/62/EC (1996 rugsėjis) reglamentuojanti aplinkos oro kokybės vertinimą ir valdymą, nustato bendrosios strategijos pagrindinius principus, kaip nustatyti aplinkos oro kokybės tikslus norint išvengti, apsaugoti nuo arba sumažinti neigiamą oro taršos poveikį žmogaus sveikatai ir aplinkai. Direktyva taip pat reglamentuoja kaip įvertinti aplinkos oro kokybę ES valstybėse narėse, informuoti visuomenę, nustatant pavojaus slenksčius, ir pagerinti oro kokybę ten, kur ji nepakankama. Europos Parlamentas ir Taryba ribines vertes bei pavojaus slenksčius nustato šiems teršalams:

- sieros dioksidui, azoto dioksidui bei azoto oksidams, kietosioms dalelėms ir švinui;
- benzenui ir anglies monoksidui;
- ozonui;
- policikliniams aromatiniams angliavandeniliams (PAH), kadmiui, arsenui, nikeliumi ir gyvsidabriui

Aplinkos oro kokybė turi būti stebima visoje ES valstybės narės teritorijoje. Stebėsenai gali būti naudojami įvairūs metodai: matavimai, matematinis modeliavimas, abiejų minėtų būdų derinys arba skaičiavimai. Tokio tipo vertinimai yra būtini užstatytose teritorijose, kur gyvena daugiau nei 250 000 gyventojų, arba teritorijose, kuriose teršalų koncentracijos yra artimos ribinėms vertėms. Jeigu ribinės vertės yra viršijamos, Valstybės narės turi parengti taršos mažinimo programas, kurios padėtų pasiekti ribines vertes per nustatytą laiką. Programoje, kuri turi būti prieinama visuomenei, turi būti pateikiama tokia minimali informacija:

- vietovė, kur tarša viršija ribas;
- taršos pobūdis ir vertinimas;
- taršos kilmė

Valstybės narės turi parengti zonų ir aglomeracijų, kur taršos lygis viršija ribines vertes, sąrašus. Tais atvejais, kai viršijami pavojaus slenksčiai, valstybės narės turi informuoti gyventojus o Europos Komisijai nusiųsti visą aktualią informaciją (užfiksuotą taršos lygį, trukmę, ir t.t.). Teritorijose ir aglomeracijose, kur taršos lygis yra žemesnis nei nustatytos ribinės vertės, valstybės narės turi išlaikyti tą taršos lygį žemiau minėtų ribinių verčių.

Direktyva 1 999/30/EC (1999 balandis) nustato sieros dioksido, azoto dioksido ir oksidų, kietųjų dalelių ir švino ribines vertes aplinkos ore. Tai yra pirmoji Bendrosios aplinkos oro kokybės direktyvos 96/62/EC “dukra”. ES valstybės narės turi imtis priemonių, būtinų užtikrinti, kad šių teršalų koncentracijos neviršys ribinių verčių (1.1 lentelė) arba pavojaus slenksčių (1.2 lentelė) aplinkos ore. Palyginimui su pavojaus slenksčiais, turi būti parinkta oro kokybės atžvilgiu tipiška 100 km² dydžio teritorija arba ištisa zona ar aglomeracija, priklausomai nuo to, kuri mažesnė. Valstybės narės turi parengti zonų ir aglomeracijų, kuriose ribinės vertės yra viršijamos, sąrašą. Šiose zonose bei aglomeracijose valstybės turi imtis veiksmų, užtikrinančių, kad bus parengtas planas ar programa, kurios įgyvendinimas leistų per tam tikrą laiką sumažinti taršą iki ribinių verčių. Valstybės narės turi užtikrinti, kad matavimų stotys, kuriose renkama informacija apie SO₂, NO₂, NO_x, šviną, bei kietąsias daleles (KD_{2.5}) yra įrengtos ir veikia, ir kad yra parinktas toks stočių skaičius bei jų išsidėstymas, kad jose surinkti duomenys geriausiai atspindėtų išvardintų teršalų koncentracijas konkrečioje valstybėje, ir Europos Komisijai pateikti statistinę informaciją apie minėtų teršalų matavimus 24 valandas per parą ištisus metus. Direktyva 2 000/69/EC (2000 m. lapkritis) nustato benzeno ir anglies monoksido ribines vertes aplinkos ore. Tai yra antroji Bendrosios aplinkos oro kokybės Direktyvos 96/62/EC “dukra”. Benzeno ribinė vertė nuo 2010 sausio 1 dienos yra 5 µg/m³, t.y. nuo 2006 m. sausio 1 d. kas dvylika mėnesių mažinama 1 µg/m³ iki 2010 m. sausio 1 d., kai leistina nuokrypio riba pasieks 0 % o anglies monoksido ribinė vertė nuo 2005 metų sausio 1 dienos yra 10 mg/m³). Direktyvoje reikalaujama, kad valstybės narės pastoviai informuotų visuomenę apie šių teršalų koncentracijas aplinkos ore.

Direktyva 2 002/3/EC (2002 vasaris) reglamentuoja ozono kiekį aplinkos ore. Tai yra trečioji dukterinė direktyva. Direktyvos tikslai yra tokie:

- nustatyti ilgalaikius tikslus bei siektinas vertes 2010 metams, pavojaus slenkstį ir gyventojų informavimo slenkstį ozono koncentracijoms aplinkos ore Europos bendrijos teritorijoje;
- nustatyti bendrus metodus bei kriterijus ozono koncentracijų vertinimui aplinkos ore;
- užtikrinti, kad būtų surinkta atitinkama informacija apie ozono kiekį aplinkos ore, ir kad ši informacija būtų prieinama visuomenei;

- palaikyti ir pagerinti aplinkos oro kokybę;
- skatinti didesnę bendradarbiavimą tarp valstybių narių, mažinant ozono kiekį ore.

Direktyvoje nustatyti ilgalaikiai tikslai atinka Pasaulinės sveikatos organizacijos nustatytas rekomendacijas dėl ozono aplinkos ore. Jeigu nustatytos siektinos vertės nėra pasiektos, Valstybės narės turi parengti veiksmų planus, kaip sumažinti ozono kiekį aplinkos ore.

Direktyva 2 004/107/EC (2004 rugsėjis) reglamentuoja arseno, kadmio, gyvsidabrio, nikelio ir policiklinių aromatinių angliavandenių (PAA) koncentracijomis aplinkos ore. Tai yra ketvirtoji Bendrosios aplinkos oro kokybės direktyvos “dukra”. Ši direktyva yra Europos Sąjungos teisės aktų dėl aukščiau paminėtų teršalų aplinkos ore, pertvarkymo proceso, kurį pradėjo bendroji Direktyva, paskutinis etapas. Atsižvelgiant į tai, kad kai kurios (PAA) Direktyvoje reglamentuojamos medžiagos yra kancerogenai ir kad nėra nustatyta riba, žemiau kurios jie nekeltų grėsmės žmogaus sveikatai, Direktyvoje taikomas mažiausio įmanomo šių teršalų poveikio principas. Joje nenustatomos ribinės vertės policiklinių aromatinių angliavandenių (PAA) kiekiui, bet kaip šių teršalų kancerogeninės rizikos indikatorius naudojamas benzo(a)pirenas ir jam nustatoma siektina vertė. Direktyva reglamentuoja teršalų koncentracijos ir susikaupimo įvertinimo kriterijus ir metodus bei atitinkamos informacijos rinkimo ir pateikimo visuomenei reikalavimus.

Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2008/50/EB „Dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje” į vieną teisės aktą sujungia Bendrąją aplinkos oro kokybės direktyvą **96/62/EC** ir tris dukterines direktyvas ir pašalina daugialypes ir neesmines procedūras. Elektroninės duomenų bazės dėka supaprastina reikalavimus dėl ataskaitų teikimo; sugriežtinami valstybių narių planavimo reikalavimai, siekiant užtikrinti, kad teršalų koncentracijų ribos būtų neviršijamos. Be to, pateikiamos kietųjų dalelių (KD_{2.5}) kiekio aplinkos ore mažinimo priemonės: teršalų limitas - ‘kepurė’ labiausiai užterštose teritorijose, taršos sumažinimo tikslai 2020 metams, tikslesnis monitoringas. Naujoje direktyvoje 2008/50/EB “Dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje” nutarta pakeisti penkis teisės aktus viena direktyva, o prireikus – įgyvendinimo priemonėmis tam kad būtų atsižvelgiama į naujausius pasiekimus sveikatos bei mokslo srityse ir valstybių narių patirtį bei siekiant aiškumo, paprastumo ir administracinio veiksmingumo. Buvo apjungti šie teisės aktai: 1996 m. rugsėjo 27 d. Tarybos direktyvą 96/62/EB dėl aplinkos oro kokybės vertinimo ir valdymo; 1999 m. balandžio 22 d. Tarybos direktyvą 1999/30/EB dėl sieros dioksido, azoto dioksido, azoto oksidų, kietųjų dalelių ir švino ribinių verčių aplinkos ore; 2000 m. lapkričio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2000/69/EB dėl benzeno ir anglies monoksido aplinkos ore ribinių verčių; 2002 m. vasario 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/3/EB dėl ozono aplinkos ore; 1997 m. sausio 27 d. Tarybos sprendimą 97/101/EB, nustatantį tinklų ir atskirų stočių, matuojančių valstybėse narėse aplinkos oro užterštumą, tarpusavio apsikeitimą informacija ir duomenimis.

1.2. Teršalai, normuojami pagal ES teisės aktų reikalavimus:

Kietosios dalelės (KD10) ir smulkiosios kietosios dalelės (KD2.5)

Azoto dioksidas (NO₂)

Sieros dioksidas (SO₂)

Anglies monoksidas (CO)

Ozonas (O₃)

LOJ (Benzenas)

Švinas (Pb)

Sunkieji metalai (As, Cd, Hg, Ni)

Policikliniai aromatiniai angliavandeniliai (Benz(a)pirenas)

1.3. Oro kokybės valdymo principai ir reikalavimai

Pagal Bendrosios aplinkos oro kokybės direktyvos 96/62/EC reikalavimus oro kokybei įvertinti bei pagerinti, jeigu ji yra nepakankama, reikia parengti oro kokybės valdymo programas. Oro kokybės įvertinimas yra pirmas oro kokybės valdymo proceso etapas. Oro kokybė gali būti vertinama pasinaudojant aplinkos oro kokybės stebėseną, oro kokybės modeliavimu ar kitais būdais (į orą išmetamų teršalų inventorių rengimas ar indikaciniai matavimų metodai). Rengiant ataskaitas apie oro kokybės vertinimą, turi būti pateikiama informacija apie naudotus metodus, duomenų ir informacijos šaltinius bei rezultatus. Ypatingai svarbu pateikti informaciją apie teritorijas, kur ribinės vertės viršijamos, vietą ir apimtį bei taršos veikiamų žmonių skaičių. Jei įmanoma, reikia sudaryti taršos koncentracijų pasiskirstymo žemėlapius. Nesvarbu kokie vertinimo metodai naudojami, Valstybės narės atsako už tai, jog būtų užtikrintas naujausios informacijos apie teršalų koncentracijas aplinkos ore sklaidimas visuomenei bei kitoms suinteresuotosioms šalims. Pagal Bendrąją Aplinkos oro kokybės direktyvą, tada, kai ribinės vertės viršijamos, ES valstybės narės turi sukurti programą, kaip iki nustatytos datos pasiekti oro kokybės ribines vertes. Ši programa turi būti prieinama visuomenei, o joje turi būti pateikta informacija apie teritorijas, kur egzistuoja dideli taršos lygiai, apie iškilusias problemas ir jų priežastis. Informacija, kuri turi būti įtraukta į vietines, regiono ar nacionalines programas dėl aplinkos oro kokybės pagerinimo, yra pateikta Bendrosios direktyvos 96/62/EC IV priede. Oro kokybės veiksmų planų rengimas yra svarbus oro kokybės valdymo proceso aspektas, suteikiantis praktinę galimybę pagerinti oro kokybę ten, kur vertinimo metu buvo aptikta problemų. Veiksmai, kurių imamasi vietiniame lygmenyje, dažnai yra ekonominiu požiūriu efektyviausias būdas spręsti vietines oro kokybės problemas. Oro kokybės veiksmų planas turi apimti:

- Taršos šaltinio 'indėlio' į numatomą tikslų viršijimą apskaičiavimus (tai leis efektyviai parinkti veiksmų plano priemones);

- Įrodymą, kad visos įmanomos galimybės buvo apsvarstytos, įvertinant kaštų efektyvumą ir galimybes;

- Aiškus laiko grafikas, kuriame suinteresuotosios šalys siūlo įgyvendinti veiksmų plano priemones

- Pasiūlytų priemonių laukiamo poveikio apskaičiavimas, ir kai įmanoma, konstatavimas, ar numatytų priemonių užteks oro kokybės ribinėms vertėms pasiekti;

- Būdai, kuriais plano įgyvendinimas bus stebimas ir vertinamas.

Iki veiksmų plano parengimo oro kokybės vertinimo metu turi būti nustatyti pagrindiniai oro taršos šaltiniai (kelių transportas, pramonė ar namų ūkiai). Vietinio aplinkos oro kokybės gerinimo priemonės ir galimybės turi būti rūpestingai įvertintos, užtikrinant, kad priemonės, kurios bus traukiamos į planą, yra ekonominiu požiūriu efektyvios ir atitinka tikslą, atsižvelgiant į skirtingų šaltinių oro taršos dalį.

2. Pagrindiniai Lietuvos teisės aktai susiję su aplinkos oro taršos normavimu

Visi esminiai Europoje aplinkos oro kokybės vertinimo ir valdymo direktyvų reikalavimai buvo perkelti į Lietuvos teisinę sistemą.

2.1. Aplinkos apsaugos reglamentavimas

Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (Žin., 1992, Nr. -5-75) reguliuoja visuomeninius santykius aplinkosaugos srityje, nustato pagrindines juridinių bei fizinių asmenų teises ir pareigas išsaugant Lietuvai būdingą biologinę įvairovę, ekologines sistemas bei kraštovaizdį, užtikrinant sveiką ir švarią aplinką, racionalų gamtos išteklių naudojimą Lietuvoje, jos teritoriniuose vandenyse, kontinentiniame šelfe ir ekonominėje zonoje. Šio įstatymo pagrindu priimti kiti gamtos išteklių naudojimą bei aplinkos apsaugą reglamentuojantys įstatymai ir kiti teisės aktai. Įstatymas užtikrina 2001 m. birželio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/42/EB dėl tam tikrų planų ir programų pasekmių aplinkai vertinimo ir 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/35/EB dėl atsakomybės už žalą aplinkai, numatant žalos aplinkai prevenciją bei jos atlyginimą įgyvendinimą. Įstatyme nurodyti pagrindiniai aplinkos apsaugos tuo pačiu oro principai: Aplinkos apsauga Lietuvoje yra visos valstybės bei kiekvieno jos gyventojo rūpestis ir pareiga.

Aplinkos apsaugos valdymo politika ir praktika turi nukreipti visuomeninius bei privačius interesus aplinkos kokybei gerinti, skatinti gamtos išteklių naudotojus ieškoti būdų ir priemonių, kaip išvengti arba sumažinti neigiamą poveikį aplinkai, bei ekologizuoti gamybą.

Gamtos išteklių turi būti naudojami racionaliai ir kompleksiskai, atsižvelgiant į aplinkos šsaugojimo bei atkūrimo galimybes ir Lietuvos Respublikos gamtos bei ekonomikos ypatumus.

Aplinkos apsauga grindžiama visapusiška, teisinga ir laiku sukaupia informacija apie aplinką.

Apibrėžta institucijų kompetencija. Valstybinį aplinkos apsaugos valdymą Lietuvoje vykdo Vyriausybė, Aplinkos ministerija, kitos įgaliotos valstybės institucijos. Pagrindinė atsakomybė aplinkos apsaugos valdyme yra priskirta savivaldybėms ir aplinkos ministerijai.

Tolesni teisės aktai reglamentuoja specifinius aplinkosaugos uždavinių įgyvendinimo principus.

2.2 Aplinkos oro apsaugos reglamentavimas

Pagrindinis teisės aktas, kuriuo vadovaujamosi užtikrinant aplinkos oro apsaugą yra Lietuvos Respublikos Aplinkos oro apsaugos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 98-2813; 2009, Nr. 10-362; 2010, Nr. 54-2648).

Šis įstatymas nustato aplinkos oro kokybės valdymo prioritetus, bei aplinkos oro valdymo bei vertinimo principus. Be to, jame nustatyti veiksmai, kurių reikia imtis, kai ribinės vertės arba pavojaus slenksčiai yra viršyti. Įstatyme išdėstyti oro taršos valdymo ir aplinkosauginių leidimų išdavimo principai.

Įstatymo paskirtis: 1) nustato asmenų teises į švarų orą, pareigas saugoti aplinkos orą nuo taršos, susijusios su žmonių veikla, ir mažinti jos daromą žalą žmonių sveikatai bei aplinkai; 2) nustato priemones, ribojančias aplinkos oro taršą ir mažinančias jos neigiamą poveikį žmonių sveikatai bei aplinkai; 3) reglamentuoja visuomeninius santykius aplinkos oro apsaugos ir kokybės valdymo srityse.

2. Šis įstatymas nereglamentuoja radioaktyviosios taršos, taip pat aplinkos oro taršos, kuri gali atsirasti dėl gamtos procesų ar dėl teršalų pernašų iš kitų valstybių.

Įstatyme apibrėžiami aplinkos oro apsaugos prioritetai yra: 1) energijos naudojimo veiksmingumo didinimas; 2) motorinių transporto priemonių sukeltos taršos mažinimas; 3) geriausių prieinamų gamybos būdų ir technologijų diegimas.

Įstatyme apibrėžti pagrindiniai aplinkos oro kokybės valdymo, vertinimo principai, aplinkos oro monitoringo, Zonų ir aglomeracijų, kuriose užterštumo lygis viršija ribines užterštumo vertes nustatymo principai, aplinkos oro taršos reguliavimo priemonės, ūkinės veiklos objektų projektavimo, statybos ir rekonstravimo, susijusių su oro tarša principai, kuro reikalavimai, leidimų teršalus išmensti į aplinkos orą principai bei asmenų teisės ir pareigos aplinkos oro apsaugos srityje.

Reglamentuojamas aplinkos oro kokybės valdymas:

1. Aplinkos ir Sveikatos apsaugos ministerijos tvirtina sąrašą teršalų, kurių kiekis aplinkos ore ribojamas, ir nustato ribines bei siektinas užterštumo vertes, leistinus nukrypimo dydžius ir pavojaus slenksčius.

2. Savivaldybės ir Aplinkos ministerija pagal savo kompetenciją privalo imtis reikiamų priemonių, kad ribinės ar kitos šiame įstatyme nurodytos užterštumo vertės bei pavojaus slenksčiai nebūtų viršyti.

3. Savivaldybės rengia ir suderinusios su Aplinkos ministerija bei kitomis suinteresuotomis valstybės valdymo institucijomis rengia bei tvirtina programas ir numato priemones, kurių turi būti imamasi tose zonose ar aglomeracijose, kur gali kilti pavojus viršyti ribines užterštumo vertes ir pavojaus slenksčius. Remiantis nauja įstatymo redakcija, Aplinkos ministerija ir Sveikatos apsaugos ministerija nustato, kokia informacija turi būti įtraukta į oro kokybės valdymo programas.

4. savivaldybės Aplinkos ministerijos nustatyta tvarka atsiskaito Aplinkos ministerijai apie programos priemonių vykdymą.

Reglamentuojamas aplinkos oro kokybės vertinimas:

1. Aplinkos oro kokybės nuolatinė kontrolė privaloma aglomeracijose ir zonose, kur užterštumo lygiai viršija arba gali viršyti ribines užterštumo vertes.

2. Aplinkos oro kokybės matavimai atliekami nustatytose vietose nuolat arba epizodiškai imant bandinius.

3. Aplinkos ministerija:

1) kartu su suinteresuotomis institucijomis visoje šalies teritorijoje organizuoja oro kokybės rodiklių matavimus bei kitus tyrimus, reikalingus aplinkos oro kokybei įvertinti;

2) nustato minimalų matavimų skaičių, įgalinantį gauti informaciją, reikalingą aplinkos oro būklei įvertinti;

3) nustato aplinkos oro kokybės vertinimo tvarką.

Zonos ir aglomeracijos, kuriose užterštumo lygis viršija ribines užterštumo vertes:

1. Aplinkos ministerija kartu su Sveikatos apsaugos ministerija sudaro ir tikslina sąrašus zonų ir aglomeracijų, kuriose užterštumo vienu arba daugiau teršalų lygis:

1) viršija ribines užterštumo vertes kartu su leistiniais nukrypimo dydžiais;

2) viršija ribines užterštumo vertes, bet neviršija šių verčių kartu su leistiniais nukrypimo dydžiais.

2. Savivaldybės rengia ir suderinusios su Aplinkos ministerija šio straipsnio 1 dalyje nurodytoms zonoms bei aglomeracijoms tvirtina programas ribinėms užterštumo vertėms pasiekti ir užterštumo lygiui toliau mažinti. Programos turi būti viešos ir laisvai prieinamos visuomenei.

3. Jeigu kurio nors teršalo koncentracija viršija arba gali viršyti ribinę užterštumo vertę ir leistiną nukrypimo dydį arba pavojaus slenkstį dėl teršalų pernašos iš kitos valstybės, Aplinkos ministerija, remdamasi Lietuvos tarptautinėmis sutartimis, susijusiomis su aplinkos apsauga, dėl sprendimų taršai pašalinti arba jai sumažinti turi teisę konsultuotis su atsakingomis kitos valstybės institucijomis.

Aplinkos ministerija kartu su Sveikatos apsaugos ministerija sudaro sąrašą zonų ir aglomeracijų, kuriose užterštumo lygiai yra mažesni už ribines užterštumo vertes. Zonose ir aglomeracijose turi būti siekiama išlaikyti šiuos mažesnius užterštumo lygius ir kaip galima geresnę aplinkos oro kokybę.

Jeigu viršijamas pavojaus slenkstis, savivaldybės, Aplinkos ministerija ar kitos suinteresuotos valstybės valdymo institucijos turi kuo skubiau informuoti apie tai visuomenę ir imtis priemonių, kad būtų sumažintas pavojus žmonių sveikatai ir aplinkai.

3. Ribinių aplinkos oro taršos dydžių reguliavimas Lietuvoje

Lietuvos Respublikos aplinkos oro apsaugos įstatymo 4 straipsnis reglamentuoja aplinkos oro kokybės valdymą (Žin., 1999, Nr. 98-2813; 2009, Nr. 10-362; 2010, Nr. 54-2648): Aplinkos ministerija ir Sveikatos apsaugos ministerija tvirtina sąrašą teršalų, kurių kiekis aplinkos ore ribojamas, nustato ribines ir siektinas užterštumo vertes, leistinus nukrypimo dydžius ir pavojaus slenksčius.

Lietuvos Respublikos aplinkos ministras ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras 2000 m. spalio 30 d. įsakymu Nr. 471/582 „Dėl teršalų, kurių kiekis aplinkos ore ribojamas pagal Europos Sąjungos kriterijus, sąrašo ir teršalų, kurių kiekis aplinkos ore ribojamas pagal nacionalinius kriterijus, sąrašo ir ribinių aplinkos oro užterštumo verčių patvirtinimo“, išdėstyta nauja redakcija D1-329/V-469 „Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. spalio 30 d. įsakymo Nr. 471/582 „Dėl teršalų, kurių kiekis aplinkos ore vertinamas pagal Europos Sąjungos kriterijus, sąrašo patvirtinimo ir ribinių aplinkos oro užterštumo verčių nustatymo“ pakeitimo (Žin. 2007 Nr.67-2627) patvirtino teršalų, kurių kiekis aplinkos ore ribojamas pagal Europos sąjungos kriterijus, sąrašą:

Teršalai, kurių ribinė vertė, leistinas nukrypimo dydis ir pavojaus slenkstis turi būti nustatomi pirmiausia:

Sieros dioksidas

Azoto dioksidas

Smulkiosios kietosios dalelės (įskaitant KD_{10})

Suspenduotos kietosios dalelės

Švinas

Ozonas

Taip pat įsakyme nurodytas kitų teršalų sąrašas:

Benzenas

Anglies monoksidas

Policikliniai aromatiniai angliavandeniliai

Kadmis

Arsenas

Nikelis

Gyvsidabris

Šių teršalų ribinės vertės patvirtintos aplinkos ministro ir sveikatos apsaugos ministro 2001 m. gruodžio 11 d. įsakymu Nr. 591/640 „Dėl aplinkos oro užterštumo normų nustatymo“ (Žin., 2001, Nr. 106-3827), 2002 m. spalio 17 d. įsakymu Nr. 544/508 „Dėl Ozono aplinkos ore normų ir vertinimo taisyklių

nustatymo“ (Žin., 2002, Nr. 105-4731) ir 2006 m. spalio 3 d. įsakymu Nr. D1-153/V-246 „Dėl aplinkos oro užterštumo arsenu, kadmiu, nikeliu ir benzo(a)pirenu“ (Žin., 2006, Nr. 41-1486).

Teršalams, nurodytiems Teršalų, kurių kiekis aplinkos ore ribojamas pagal Europos Sąjungos kriterijus, sąraše, taikomos šiems vidurkinimo laikotarpiams nustatytos ribinės vertės:

1. paskaičiuota KD10 maksimali 24 valandų vidurkio koncentracija arba 90.4 procentilis lyginami su 24 valandų ribine verte, vidutinė metinė koncentracija - su metine ribine verte;

2. paskaičiuota azoto dioksido (NO₂) maksimali 1 valandos koncentracija arba 99.8 procentilis lyginami su 1 valandos ribine verte, vidutinė metinė koncentracija - su metine ribine verte;

3. paskaičiuota sieros dioksido (SO₂) maksimali 1 valandos koncentracija arba 99.7 procentilis lyginami su 1 valandos ribine verte, maksimali 24 valandų vidurkio koncentracija arba 99.2 procentilis - su 24 valandų ribine verte;

4 paskaičiuota anglies monoksido (CO) maksimali 8 valandų slenkančio vidurkio koncentracija lyginama su to paties laikotarpio ribine verte;

5 paskaičiuotos benzeno, švino, kadmio, arseno, nikelio, gyvsidabrio, benzo(a)pireno vidutinės metinės koncentracijos lyginamos su metinėmis ribinėmis arba siektinomis vertėmis.

Teršalams, nurodytiems Teršalų, kurių kiekis aplinkos ore ribojamas pagal nacionalinius kriterijus, sąraše, taikomos pusės valandos arba paros ribinės vertės. Šiame sąraše yra pateiktos 363 medžiagų nacionalinės ribinės vertės. Ūkinės veiklos poveikio aplinkos orui vertinimui taikoma pusės valandos ribinė vertė (teršalams, kuriems pusės valandos ribinė vertė nenustatyta, taikoma vidutinė paros ribinė vertė). Teršalo vidutinė paros koncentracija nustatoma iš ne mažiau kaip keturių pusės valandos trukmės šio teršalo koncentracijos matavimų, atliktų per parą vienodais laiko tarpais.

Didžiausią leidžiamą cheminių medžiagų (teršalų) koncentraciją gyvenamosios aplinkos ore nustato Lietuvos higienos norma HN 35:2007 "Didžiausia leidžiama cheminių medžiagų (teršalų) koncentracija gyvenamosios aplinkos ore", patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2007 m. gegužės 10 d. įsakymu Nr. V-362 (Žin., 2007, Nr. 55-2162). Šioje higienos normoje nustatyta didžiausia leidžiama cheminių medžiagų (teršalų) koncentracija, taikoma gyvenamųjų patalpų, taip pat visuomeninių pastatų patalpų, susijusių su apgyvendinimu (viešbučių, bendrabučių, kalėjimų, kareivinių, areštinių, vienuolynų ir kt.), bendrojo lavinimo, profesinių, aukštesniųjų, aukštųjų, neformaliojo švietimo mokyklų patalpų, kuriose vyksta mokymas ir ugdymas, asmens sveikatos priežiūros įstaigų patalpų, kuriose būna pacientai, orui. Cheminių medžiagų (teršalų) koncentracija gyvenamosios aplinkos ore neturi viršyti šios higienos normos priede pateiktos vienkartinės ir/ar paros DLK. Gyvenamosios aplinkos oro užterštumo lygis vertinamas pagal oro ėminių laboratorinės analizės rezultatus, palyginant faktinius duomenis su šios higienos normos priede pateikta DLK verte. Gyvenamosios aplinkos oro užterštumo lygis vertinamas vykdant valstybinę visuomenės sveikatos saugos kontrolę; vertinant ūkinės komercinės veiklos sąlygų

atitiktį visuomenės sveikatos saugos teisės aktų reikalavimams prieš išduodant leidimą-higienos pasą; rengiant išvadas dėl statinių pripažinimo tinkamais naudoti.

Kvapų koncentracijos ribines vertes ir jų nustatymo metodus gyvenamuosiuose ir visuomeninės paskirties pastatuose bei jų sklypuose nustato Lietuvos higienos norma HN 121:2008 "Kvapų koncentracijos ribinės vertės gyvenamuosiuose ir visuomeninės paskirties pastatuose bei jų sklypuose", patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2009 m. sausio 22 d. įsakymu Nr. V-28 (Žin., 2009, Nr. 12-496). Ši higienos norma yra privaloma juridiniams ir fiziniams asmenims, vykdančioms ir planuojantiems ūkinę veiklą, projektuojantiems, statantiems bei eksploatuojantiems gyvenamuosius ir visuomeninės paskirties pastatus, rengiantiems miestų ir kitų gyvenviečių, gyvenamųjų rajonų, mikrorajonų planavimo, užstatymo ir rekonstravimo projektus, taip pat institucijoms, vykdančioms cheminės oro taršos ir su šia tarša susijusių pašalinių kvapų kontrolę. Kvapų koncentracijos ribinės vertės gyvenamuosiuose ir visuomeninės paskirties pastatuose bei jų sklypuose įvertinamos matavimo rezultatais, palyginant juos su atitinkamomis kvapo koncentracijos ribinėmis vertėmis. Cheminės medžiagos (cheminių medžiagų) kvapo koncentracijos matavimams ir kvapo mėginių paėmimui turi būti taikomi reikalavimai, aprašyti Lietuvos standarte LST EN 13725: 2004+AC:2006 "Oro kokybė. Kvapo koncentracijos nustatymas dinamine olfaktometrija". Kvapo koncentracijos matavimus pagal Lietuvos standartą LST EN 13725:2004+AC:2006 atlieka akredituotos laboratorijos, atitinkančios Lietuvos standarto LST EN ISO/IEC 17025:2006 "Tyrimų, bandymų ir kalibravimo laboratorijų kompetencijai keliami bendrieji reikalavimai" nustatytus reikalavimus. Atliekant kvapo koncentracijos matavimus ir nustatant konkrečių cheminių medžiagų buvimą paimtame mėginyje ir cheminių medžiagų, sukeliančių kvapą, koncentraciją, akredituotose laboratorijose turi būti taikomi cheminės analizės metodai.

4. Oro kokybės stebėjimas kaip vienas iš oro valdymo būdų

4.1. Oro monitoringas, teisinis pagrindas

Aplinkos oro apsaugos įstatymo 5 str. numato, kad aplinkos oro kokybės nuolatinė kontrolė privaloma aglomeracijose ir zonose, kur užterštumo lygiai viršija arba gali viršyti ribines užterštumo vertes, aplinkos oro kokybės matavimai atliekami nustatytose vietose nuolat arba epizodiškai imant bandinius. Šiuo įstatymu Aplinkos ministerija yra įpareigota kartu su suinteresuotomis institucijomis visoje šalies teritorijoje organizuoti oro kokybės rodiklių matavimus bei kitus tyrimus, reikalingus aplinkos oro kokybei įvertinti, nustatyti minimalų matavimų skaičių, įgalinantį gauti informaciją, reikalingą aplinkos oro būklei įvertinti ir nustatyti aplinkos oro kokybės vertinimo tvarką.

Aplinkos oro kokybės ir taršos šaltinių monitoringas yra aplinkos monitoringo dalis, kuri reglamentuoja Aplinkos monitoringo įstatymas (Žin., 1997, Nr. 112-2824; 2006, Nr. 57-2025). Jis nustato aplinkos monitoringo turinį, struktūrą, įgyvendinimą, aplinkos monitoringo procese dalyvaujančių subjektų teises bei pareigas ir atsakomybę ir numato pagrindinius monitoringo uždavinius: nuolat ir sistemingai stebėti gamtinės aplinkos ir jos elementų būklę Lietuvos Respublikos teritorijoje; sisteminti, vertinti ir prognozuoti gamtinėje aplinkoje vykstančius savaiminius ir dėl antropogeninio poveikio atsirandančius pokyčius, gamtinės aplinkos kitimo tendencijas ir galimas pasekmes; kaupti, analizuoti ir teikti valstybės institucijoms, visuomenei informaciją apie gamtinės aplinkos būklę, reikalingą darniam vystymuisi užtikrinti, teritorijų planavimo, socialinės raidos sprendimams priimti, mokslo ir kitoms reikmėms; analizuoti ir vertinti vykdomų aplinkosaugos priemonių veiksmingumą; užtikrinti tarptautinius aplinkos monitoringo informacijos mainus. Vienas iš aplinkos monitoringo objektų yra aplinkos oro būklė. Aplinkos monitoringo įstatymo 3 skirsnyje nurodomos monitoringo rūšys: valstybinis, savivaldybių ir ūkio subjektų.

Valstybinį aplinkos monitoringą reglamentuoja Valstybinio aplinkos monitoringo nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. balandžio 8 d. įsakymu Nr. 160 (Žin., 2002, Nr. 40-1514). Valstybinis aplinkos monitoringas vykdomas pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės tvirtinamą Valstybinę aplinkos monitoringo programą. Minėti nuostatai nustato valstybinės aplinkos monitoringo programos turinį, jos rengimo, derinimo, vykdymo, valstybinio aplinkos monitoringo kontrolės užtikrinimo, monitoringo duomenų bei informacijos saugojimo ir teikimo tvarką. Šiuo metu galiojanti yra Valstybinės aplinkos monitoringo 2005-2010 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. vasario 7 d. nutarimu Nr. 130 (Žin., 2005, Nr. 19-608). Valstybinis aplinkos monitoringas yra vykdomas siekiant gauti informaciją, leidžiančią integruotai vertinti gamtinius procesus ir antropogeninį poveikį gamtinei aplinkai bei gamtinės aplinkos kokybę Lietuvos Respublikos teritorijoje, prognozuoti ir valdyti gamtinės aplinkos būklę ir ūkinės veiklos įtaką jai tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu

mastu. Jis apima natūralias ir antropogeniškai veikiamas gamtines sistemas. Valstybinį aplinkos monitoringą organizuoja Aplinkos ministerija, jį vykdo Aplinkos ministerija ar jos įgaliotos institucijos, Žemės ūkio ministerija ar jos įgaliotos institucijos, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, kitos valstybės institucijos.

Savivaldybių aplinkos monitoringas vykdomas vadovaujantis Bendrųjų savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. rugpjūčio 16 d. įsakymu Nr. D1-436 (Žin., 2004, Nr. 130-4680; 2007, Nr. 76-3035). Savivaldybių aplinkos monitoringas vykdomas pagal nuostatų nustatyta tvarka parengtas, suderintas ir patvirtintas savivaldybių aplinkos monitoringo programas. Minėti nuostatai reglamentuoja savivaldybių aplinkos monitoringo programos turinį, jos rengimo, derinimo, vykdymo, savivaldybių aplinkos monitoringo kontrolės užtikrinimo ir informacijos teikimo tvarką. Savivaldybių aplinkos monitoringo programas derinti ir kontroliuoti jų vykdymą yra pavesta RAAD. Vienas iš svarbiausių savivaldybių aplinkos monitoringo objektų yra oras.

Ūkio subjektų monitoringas vykdomas vadovaujantis ir Ūkio subjektų aplinkos monitoringo vykdymo tvarka, patvirtinta aplinkos ministro 2003 m. gegužės 15 d. įsakymu Nr. 230 (Žin., 2003, Nr. 50-2240). Ši tvarka nustato ūkio subjektus, privalančius vykdyti ūkio subjektų aplinkos monitoringą, ūkio subjektų aplinkos monitoringo tikslus, monitoringo programos turinį, jos rengimo, derinimo tvarką, monitoringo vykdymą, tyrimų ir matavimų kokybės užtikrinimą ir kontrolę, monitoringo duomenų ir informacijos rinkimą, saugojimą ir teikimą. Ūkio subjektų taršos šaltinių išmetamų/išleidžiamų teršalų monitoringą turi vykdyti ūkio subjektai: kurie turi gauti taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimą, išskyrus ūkio subjektus, kurie vykdo ūkinę veiklą arba eksploatuoja įrenginius, nurodytus TIPK taisyklių 2 priedo 1, 9-14 punktuose; kurie per parą į nuotakyną išleidžia daugiau kaip 50 m³ gamybinių nuotekų; kurių vykdomos vienos ar kelių veiklų, nurodytų Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 166/2006 dėl Europos išleidžiamų ir perduodamų teršalų registro sukūrimo ir iš dalies keičiančio Tarybos direktyvas 91/689/EEB ir 96/61/EB (OL 2006 L 33, p. 1) I priede, metu išmetami/išleidžiami II priede nurodyti teršalai.

Ūkio subjektų taršos šaltinių išmetamų/išleidžiamų teršalų monitoringo tikslas - vertinti, ar iš taršos šaltinių išmetamų/išleidžiamų teršalų kiekis neviršija nustatytų ribinių verčių ir/arba normų.

Visuose išvardintuose teisės aktuose, reglamentuojančiuose aplinkos monitoringą, yra apibrėžta monitoringo duomenų ir informacijos rinkimo, saugojimo, pateikimo principai bei atsakomybė už jo vykdymą.

4.2. oro kokybės rezultatų vertinimas ir pateikimas

Aplinkos oro vertinimo taisyklės nustato aplinkos oro vertinimo principus. Aplinkos oro vertinimo taisyklės perkelia šių direktyvų reikalavimus: 1996 metų rugsėjo 27 d. Tarybos Direktyvos 96/62/EB dėl Aplinkos oro kokybės vertinimo ir valdymo, 1999 m. balandžio 22 d. Tarybos Direktyvos 1999/30/EB dėl Ribinių verčių sieros dioksidui, azoto dioksidui, azoto oksidams, kietosioms dalelėms bei švinui aplinkos ore nustatymo, bei 2000 m. lapkričio 16 d. Europos Parlamento bei Tarybos Direktyvos 2000/69/EB dėl ribinių verčių benzenui ir anglies monoksidui aplinkos ore nustatymo. Taisyklės buvo patvirtintos Aplinkos ministerijos įsakymu Nr. 596 (2001 12 12), bei pakeistos 2002 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. 339. Aplinkos oro kokybės vertinimo programoje apibrėžiami programos tikslai, jos įgyvendinimas, laukiami rezultatai bei pateikiamas jos įgyvendinimo planas. Aplinkos apsaugos agentūra yra atsakinga už programos įgyvendinimo koordinavimą bei metodinių patarimų teikimą valstybės bei savivaldos institucijoms, kurios vertina aplinkos oro kokybę. Ši programa yra peržiūrima ir papildoma kasmet. Programa buvo priimta Aplinkos ministerijos 2003 m. spalio 23 d. įsakymu Nr. 517 dėl aplinkos oro kokybės vertinimo programos patvirtinimo, kuris buvo pakeistas 2005 m. sausio 17 d. įsakymu Nr. D1-30. Bendras Aplinkos ministerijos ir Sveikatos apsaugos ministerijos 2002 m. spalio 17 d. įsakymas Nr. 544/508 dėl Ozono aplinkos ore normų ir vertinimo taisyklių nustatymo perkelia 3-iosios dukterinės Direktyvos reikalavimus ir nustato ozono aplinkos ore vertinimo normas ir taisykles. Jame nustatyti ilgalaikiai (iki 2020 m.) tikslai bei trumpalaikiai įgyvendinimo planai dėl ozono kiekio zonose ir aglomeracijose. Be to, nustatyti azono ir jo pirmtakų vertinimo reikalavimai bei nuostatos dėl informavimo bei ataskaitų teikimo. 4-oji dukterinė direktyva į Lietuvos teisę buvo perkelta dviem teisės aktais: vienas teisinis dokumentas nustato teršalų siektinas vertes, o kitas nustato jų matavimo (teršalo koncentracija matuojama kaip metinis vidurkis KD 10 frakcijoje) ir vertinimo procedūrą.

Aplinkos ministerijos ir Sveikatos apsaugos ministerijos 2006 m. balandžio 3 d. įsakymas Nr. D1-153/V-246 nustato siektinas vertes arsenui, kadmiui, gyvsidabriui, nikeliui ir policikliniams aromatiniams angliavandeniliams aplinkos ore. Aplinkos apsaugos agentūra yra atsakinga už šių teršalų matavimų aplinkos ore organizavimą. Be to Aplinkos apsaugos agentūra turi teikti pasiūlymus, kaip užtikrinti, kad nuo 2012 m. gruodžio 31 d. nebūtų viršijamos šių teršalų siektinos vertės. Aplinkos ministerijos 2006 metų birželio 12 įsakymas Nr. D1-289 dėl aplinkos oro užterštumo arsenu, kadmiu, gyvsidabriu, nikeliu ir policikliniais aromatiniiais angliavandeniliais vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo nustato reikalavimus zonoms bei aglomeracijoms, reikalavimus teršalų vertinimui bei informacijai, kuri turi būti teikiama visuomenei bei Europos Komisijai.

Aplinkos apsaugos agentūra yra atsakinga už aplinkos oro užterštumo arsenu, kadmiu, nikeliu ir benzo(a)pirenu išankstinį vertinimą iki 2006 m. gruodžio 31 d. Po to turi būti pateiktas zonų ir aglomeracijų sąrašas bei pasiūlymai dėl aplinkos oro kokybės vertinimo programos pakeitimų. Visuomenės bei susijusių

institucijų informavimas apie oro kokybę yra užtikrinta įsakyme dėl informacijos teikimo kai viršijami pavojaus ar informavimo slenksčiai.

Oro kokybės rezultatų pateikimas. Informacijos apie oro kokybės matavimus ir vertinimą sklaidos procedūras ir turinį nustato keletas teisės aktų. Tai yra ir bendrosios nuostatos pagrindiniuose teisės aktuose dėl informacijos teikimo visuomenei ir konkretūs aplinkos oro kokybės vertinimo reikalavimai.

Aplinkosauginės informacijos sklaidos visuomenei politika vystėsi remiantis Orhuso konvencija, kuri Danijoje buvo pasirašyta 1998 metais, o Lietuva ją ratifikavo 2001 metais. Jungtinių tautų Europos ekonomikos komisijos (UNECE) Konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais buvo priimta 1998 metų birželio 25 d. ketvirtoje Ministerijų konferencijoje Danijos mieste Orhus (Århus), šios konvencijos pasirašymas buvo proceso „Aplinka Europai“ dalis. Konvencija pradėjo galioti 2001 metų spalio 30 d. „Orhuso konvencija“ yra tarptautinis susitarimas, kuriame išdėstytos pagrindinės priemonės, turinčios skatinti piliečių įsitraukimą į aplinkosauginę veiklą, ir pagerinti aplinkosauginių įstatymų įgyvendinimą. Joje gyventojams suteikiama teisė gauti aplinkosauginę informaciją, jos įgyvendinimas sudaro galimybes dalyvauti aplinkosauginių sprendimų priėmimo procese ir leidžia visuomenei ieškoti teisinių priemonių, kai aplinkos apsaugos įstatymai pažeidžiami, įskaitant dvi aukščiau paminėtas teises.

Orhuso konvencija nustato tam tikras visuomenės (asmenų ir jų asociacijų) teises dėl aplinkos. Konvencijos šalys turi priimti nuostatas, kad valstybinės įstaigos (valstybiniame, regionų ar vietiniame lygmenyje) prisidėtų prie konvencijos tikslų įgyvendinimo.

Konvencijoje išdėstytos tokios teisės:

Kiekvieno teisė gauti informaciją apie aplinką, kuri kaupiama visuomeninėse institucijose („teisė į informaciją apie aplinką“). Tai apima informaciją apie aplinkos būklę, aplinkosaugos politiką, priemones arba informaciją apie žmogaus sveikatą ir saugumą tais atvejais, kai aplinkos būklė įtakoja sveikatą ir saugumą.

Norintys, turi teisę gauti šią informaciją per vieną mėnesį nuo prašymo pateikimo datos, net nepaaiškinę, kam ši informacija reikalinga. Konvencija taip pat įpareigoja visuomenės institucijas aktyviai skleisti jų turimą aplinkosauginę informaciją.

Teisė dalyvauti aplinkosauginių sprendimų priėmimo procese. Visuomenės institucijos turi parengti būdus, kaip visuomenės daliai, kurią gali įtakoti sprendimas, bei nevyriausybinėms organizacijoms teikti pastabas, pavyzdžiui projektams, kurie turės poveikio aplinkai, arba su aplinka susijusiems planams ir programoms. Priimant sprendimus į šias pastabas turi būti atsižvelgiama, be to turi būti viešinama informacija apie galutinį sprendimą, bei tokio sprendimo priėmimo priežastys ("visuomenės informavimas ir aplinkosauginių sprendimų priėmimas");

Teisė peržiūrėti procedūras, užginčyti sprendimus, kurie buvo priimti neatsižvelgiant į aukščiau paminėtas teises, arba aplinkosauginę teisę („teisė į teisingumą“).

Visos ES Vyriausybės, taip pat ir Europos Sąjunga, pasirašė konvenciją. Europos Komisija yra Konvencijos šalis nuo 2005 m. Pasirašydama Orhuso konvenciją 1998 metais ES įsipareigojo perkelti ją į ES teisės aktus. Dvi direktyvos, dėl informacijos teikimo visuomenei (Direktyva 2003/4/EC) ir dėl visuomenės

dalyvavimo priimant aplinkosauginius sprendimus (Direktyva 2003/35/EC) ES valstybėse narėse buvo priimtos 2003 metais.

PSO chartijos „Transportas, aplinka ir sveikata“ įgyvendinimo procedūra buvo patvirtinta Aplinkos, Sveikatos ir Transporto ministrų 2005 m. liepos 11 d. Įsakymu Nr. V-564/D1-339/3-312

Šis įsakymas nurodo, kad rengiant strateginius dokumentus susijusius su transportu, sveikata ir aplinka; planuojant šių dokumentų įgyvendinimo priemones ir priimant sprendimus dėl transporto plėtros, teritorijų planavimo, investicijų programas bei dokumentus dėl Europos Regioninės plėtros ir Sanglaudos fondų naudojimo, privaloma sekti principais ir gairėmis, išdėstytomis šioje Chartijoje.

Lietuvos Vyriausybės Nutarimas Nr. 1175 dėl Informacijos apie aplinką Lietuvos Respublikoje teikimo visuomenei, priimtas 2005 liepos 13 d., perkelia ES Direktyvos 2003/4/EC dėl visuomenės teisės gauti informaciją apie aplinką bei Direktyvos 2003/35/EC dėl visuomenės dalyvavimo rengiant specialiuosius planus ir programas susijusias su aplinka, reikalavimus. Šiame Vyriausybės nutarime išdėstyta procedūra, kaip informaciją visuomenei turi teikti valstybės bei savivaldos institucijos. Šis nutarimas pakeitė ankstesnį Vyriausybės nutarimą Nr. 1175 (Žin., 1999, Nr. 90-2660).

2000 m. liepos 4 d. Aplinkos ministras priėmė įsakymą Nr. 273 dėl Aplinkos ministerijos dokumentų laikymo, informacijos teikimo pagal visuomenės paklausimus bei interesantų aptarnavimo reglamento patvirtinimo. Reglamentas buvo papildytas AM įsakymu 401, kuris buvo priimtas 2000 rugsėjo 20 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. nutarimu Nr. 1491 buvo patvirtinta Piliečių ir kitų asmenų aptarnavimo viešojo administravimo ir kitose institucijose pavyzdinė tvarka.

Įsakymas dėl piliečių ir kitų asmenų aptarnavimo Aplinkos ministerijoje tvarkos buvo patvirtintas 2002 gruodžio 6 d. Ministro įsakymu Nr. 624. Valstybės ir savivaldos institucijos turi parengti ir palaikyti turimos aplinkosauginės informacijos sąrašą (Informacijos apie aplinką sąvadas).

Aplinkos ministro įsakymas Nr. 248 dėl veiksmų ypatingųjų ekologinių ir kitų ekstremalių situacijų bei avarių atvejais ir jų padarinių likvidavimo valdymo buvo priimtas 2003 gegužės 20 d. apibūdina veiksmų procedūras, kurių atitinkamos institucijos turi imtis ekstremalios situacijos ar avarių atveju. Šiame įsakyme išvardintos Aplinkos ministerijos, Aplinkos apsaugos agentūros, Valstybinės aplinkos apsaugos inspekcijos bei Lietuvos Hidrometeorologinės tarnybos funkcijos.

Informacija apie sieros dioksido, azoto dioksido, kietųjų dalelių, benzeno, anglies monoksido ir ozono koncentracijas aplinkos ore aktyviai skleidžiama visuomenei Internetu (AAA Interneto svetainėje) ir yra atnaujinama pagal atitinkamos dukterinės direktyvos reikalavimus. Priešingai nei daugumoje kitų šalių, Lietuvoje kas mėnesį stebimas švino kiekis (t.y dažniau nei to reikalauja pirmoji dukterinė direktyva) o informacija apie tai viešinama AAA Interneto svetainėje.

4.3. Visuomenės informavimas apie oro kokybę

Valstybės institucijos privalo informuoti visuomenę apie **teršalų esančių aplinkos ore kiekio ribinių verčių viršijimą**. Jeigu taršos lygis viršijamas arba įvykus avarijai, Lietuvos visuomenė informuojama per radiją, televiziją ir spaudą (pvz. informavimas apie durpynų gaisrus 2002 m. vasarą arba gaisrą Kuršių Nerijoje 2006 m. pavasari).

Kol kas nebuvo atvejų, kad būtų viršijamas ozono pavojaus slenkstis, tačiau visuomenės informavimo slenkstis buvo viršytas.

Taisyklės, kaip informuoti visuomenę ir suinteresuotas institucijas, kai pavojaus slenkstis ar informavimo slenkstis yra viršijami, nustatytos ir patvirtintos 2005 gegužės 26 d. įsakymu Nr. D1-265/V-436, pakeistos ir išdėstytos nauja redakcija 2009 m. gruodžio 24 d. Nr. D1-803/V-1065 Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir sveikatos apsaugos ministro įsakymas „dėl Visuomenės, suinteresuotų institucijų ir įstaigų informavimo apie aplinkos oro užterštumo lygius tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Naujos redakcijos tvarka nustato, kad informacijos apie aplinkos oro užterštumo sieros dioksidu, azoto dioksidu, azoto oksidais, benzeno, anglies monoksidu, švinu, kietosiomis dalelėmis (KD_{10} ir $KD_{2,5}$) ir ozonu lygį, nustatytą vadovaujantis Aplinkos oro kokybės vertinimo taisyklėmis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2001 m. gruodžio 12 d. įsakymu Nr. 596 (Žin., 2001, Nr. 106-3828) (toliau – Aplinkos oro kokybės vertinimo taisyklės), reguliarią teikimą visuomenei, suinteresuotoms institucijoms ir įstaigoms organizuoja Aplinkos apsaugos agentūra (toliau – AAA) kartu su regionų aplinkos apsaugos departamentais (toliau – RAAD).

Apie aplinkos oro užterštumo lygį informuojama internete, per radiją ir (ar) televiziją, ir (ar) spaudą, ir (ar) leidiniuose, ir (ar) kt. viešąsias telekomunikacijų priemones.

Informacija apie aplinkos oro užterštumo sieros dioksidu, azoto dioksidu, kietosiomis dalelėmis (bent KD_{10}), ozonu ir anglies monoksidu lygį turi būti atnaujinama kiekvieną dieną, o kai įmanoma – kas valandą. Informacija apie aplinkos oro užterštumo švinu ir benzeno lygį, nurodant paskutinių 12 mėnesių vidutinę vertę, turi būti pateikiama kas trys mėnesiai (esant galimybei – kas mėnesį).

Aplinkos oro užterštumo normose nustatytų normų viršijimo atvejais, informacija apie teršalų koncentraciją aplinkos ore papildomai (tiesiogiai el. paštu) teikiama: Aplinkos ministerijai, atitinkamos savivaldybės administracijai, Sveikatos apsaugos ministerijai, Valstybinei visuomenės sveikatos priežiūros tarnybai prie Sveikatos apsaugos ministerijos (toliau – VVSPT), atitinkamos apskrities visuomenės sveikatos centrui (toliau – AVSC), Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentui prie Vidaus reikalų ministerijos (toliau – PAGD); suinteresuotoms organizacijoms, kurios susijusios su vartotojų apsauga, organizacijoms, kurios atstovauja pažeidžiamų gyventojų grupių interesams, kitoms panašioms sveikatos priežiūros organizacijoms, susijusioms pramonės federacijoms ir kt.

Organizacijos, suinteresuotos aplinkos oro užterštumo normų viršijimo atvejais gauti informaciją, Aplinkos apsaugos agentūrai turi raštu pranešti el. pašto adresą (-us), kuriuo (-iais) pageidauja gauti informaciją. Kitoms institucijoms ir įstaigoms informacija siunčiama bendruoju el. pašto adresu, jei institucijos ir įstaigos nenurodo kitaip.

Teršalo koncentracijos lygis aplinkos ore pateikiamas kaip vidutinė vertė per vidurkinimo laikotarpį. Teikiant informaciją nurodomi visi aplinkos oro užterštumo normos, įskaitant ir ribinę vertę, siektinę vertę, pavojaus slenkstį, informavimo slenkstį arba ilgalaikį tikslą viršijantys užterštumo lygiai.

Informuojant pateikiamas trumpas aplinkos oro užterštumo lygio vertinimas ir informacija apie poveikį sveikatai arba, tam tikrais atvejais, augmenijai.

AAA kasmet, ne vėliau kaip iki gegužės 1 d., savivaldybėms, RAAD, Aplinkos ministerijai ir Sveikatos apsaugos ministerijai išsiunčia ir visuomenei savo interneto tinklalapyje paskelbia metines ataskaitas apie praėjusių kalendorinių metų aplinkos oro užterštumo lygį visais Aplinkos oro užterštumo normose apibrėžtais teršalais. Kai kurioje nors teritorijoje nustatytas aplinkos oro užterštumo lygis tam tikru teršalu viršija ribinę arba siektiną vertę, informacija apie nustatytus viršijimus atitinkamai savivaldybei pateikiama ne vėliau kaip iki kovo 1 d.

Ataskaitose privaloma informuoti apie normas viršijusius užterštumo lygius atitinkamais vidurkinimo laikotarpiais. Su šia informacija turi būti pateikiamas apibendrintas tokio aplinkos oro užterštumo lygio poveikio įvertinimas. Tam tikrais atvejais gali būti pateikiama informacija ir vertinimai apie miškų apsaugą, informacija apie tam tikras pirmtakų (prekursorių) medžiagas, nurodytas Aplinkos oro kokybės vertinimo taisyklėse.

Tvarkoje nustatyti atsakingų institucijų veiksmai, kai viršijamas pavojaus slenkstis ar informavimo slenkstis:

RAAD, išmatavęs ar kitaip nustatęs, kad nors vieno iš Aplinkos oro užterštumo normose nurodyto teršalo koncentracija tris valandas iš eilės viršija arba kyla grėsmė viršyti nustatytą sieros dioksido, azoto dioksido ar ozono pavojaus slenkstį arba ozono informavimo slenkstį:

1. nedelsdamas informuoja apie tai visuomenę toje teritorijoje, kurioje nustatytas pavojaus ar informavimo slenksčio viršijimas ar kyla grėsmė jį viršyti (paskelbia internete, per radiją ir (ar) televiziją, ir (ar) spaudą, ir (ar) kt. viešąsias telekomunikacijų priemones) ir kartu paskelbia Tvarkos aprašo atitinkamame (1, 2 ar 3) priede pateiktą pranešimą, nurodo, kas labiausiai veikia padidintą aplinkos oro užterštumo lygį, kokių prevencinių veikslių RAAD ėmėsi taršai mažinti, kokie rekomenduojami teršalų išmetimo mažinimo veiksmai;

2. nedelsdamas telefonu arba elektroniniu paštu informuoja (ir ne vėliau kaip per 1 darbo dieną raštu patvirtina) apie tai: savivaldybės, kurios teritorijoje nustatytas pavojaus ar informavimo slenksčio viršijimas ar kyla grėsmė jį viršyti, administraciją; apskrities, kurios teritorijoje nustatytas pavojaus ar informavimo slenksčio viršijimas ar kyla grėsmė viršyti, VSC (AVSC); Aplinkos apsaugos agentūra. Kas valandą šioms institucijoms pateikia atnaujintą informaciją apie aplinkos oro užterštumo lygį nurodytais teršalais.

RAAD, informuodamas nurodytas institucijas, privalo pateikti šią minimalią informaciją:

1. pavojaus ar informavimo slenksčio viršijimo vietą, datą, laiką (pradžią ir trukmę) ir, jei žinoma, priežastis;

2. nustatytą didžiausią 1 valandos koncentraciją ir ozono atveju – papildomai didžiausią 8 valandų koncentracijos vidurkį;

3. informaciją apie tai, ar pateikė visuomenei Tvarkos aprašo atitinkamame (1, 2 ar 3) priede nurodytą pranešimą.

AVSC, gavęs iš RAAD informaciją, nedelsdamas informuoja apie tai:

Sveikatos apsaugos ministeriją; VVSPT.

Atsižvelgdamas į situacijos pokyčius, AVSC visuomenei gali teikti papildomą, nei pateikė RAAD pranešimo formose, sveikatos apsaugos požiūriu naudingą informaciją.

AAA, gavusi iš RAAD informaciją:

1. nustato užterštumo plitimo, kitimo tendencijas ir nedelsdama apie tai informuoja: Aplinkos ministeriją, Sveikatos apsaugos ministeriją, VVSPT, PAGD, Ekstremalių sveikatai situacijų centrą, atitinkamos savivaldybės administraciją, RAAD, AVSC.

Nurodytoms institucijoms pateikia informaciją apie: geografinę sritį, kurioje tikimasi, kad toliau tą dieną (ar kitą dieną (-as)) bus viršytas informavimo ar pavojaus slenkstis; numatomą aplinkos oro užterštumo lygio pokytį (pagerėjimas, nusistovėjimas arba pablogėjimas), kartu nurodydama pokyčių priežastis; pavojaus ar informavimo slenksčio viršijimo trukmę;

2. Apibendrintą informaciją skelbia savo interneto tinklalapyje ir nurodo, kur galima rasti daugiau informacijos apie aplinkos oro užterštumo lygį.

VVSPT, gavęs informaciją apie pavojaus ar informavimo slenksčio viršijimą ar grėsmę jį viršyti, jo plitimo ir kitimo tendencijas, pagal kompetenciją įvertina gaunamus duomenis ir konsultuoja AVSC galimo poveikio visuomenės sveikatai ir jo mažinimo galimybių klausimais.

Savivaldybės administracija, gavusi informaciją apie pavojaus ar informavimo slenksčio viršijimą ar grėsmę jį viršyti:

1. nedelsdama informuoja apie tai visuomenę toje teritorijoje, kurioje nustatytas pavojaus ar informavimo slenksčio viršijimas ar kyla grėsmė jį viršyti (paskelbia internete, per radiją ir (ar) televiziją, ir (ar) spaudą, ir (ar) kt. viešąsias telekomunikacijų priemones), nurodo, kas labiausiai veikia padidintą aplinkos oro užterštumo lygį, kokių prevencinių veiksnių savivaldybė ėmėsi siekiant sumažinti taršą, kokie rekomenduojami teršalų išmetimo mažinimo veiksmai;

2. priima sprendimus kiek galima greičiau ir veiksmingiau įgyvendinti priemones pagal Aplinkos oro apsaugos įstatymo 7 straipsnio 2 dalį ir 10 straipsnį aplinkos oro užterštumo lygiui, pavojingam žmonių sveikatai ir aplinkai, mažinti.

Viršijus pavojaus ar informavimo slenkstį ar kylant grėsmei jį viršyti, visuomenei turi būti pateikta kiek įmanoma daugiau informacijos apie galimą poveikį visuomenės sveikatai ir jo mažinimo galimybes.

Aplinkos ministerija, Aplinkos apsaugos agentūra informaciją visuomenei teikia nuolat. Pagrindinis detalios ir naujausios informacijos apie taršą šaltinis yra AAA Interneto svetainė. Joje galima rasti tokios informacijos:

- (1) Naujausių oro kokybės matavimų duomenys iš visų oro kokybės matavimo stočių.
- (2) Kasdieninė duomenų suvestinė su informacija apie oro kokybės matavimus.

Apdoroti dienos matavimų duomenys teikiami apie kietasias daleles (dienos vidurkis); anglies monoksidą (daugiausiai 8 valandų vidurkis); sieros dioksidą (dienos vidurkis ir didžiausias vienos valandos vidurkis), azoto oksidus (didžiausias vienos valandos vidurkis), ozoną (didžiausias vienos valandos vidurkis ir didžiausias aštuonių valandų vidurkis).

Istoriniai oro kokybės duomenys. AAA renka ir kaupia ilgalaikę informaciją. Internetu galima rasti apytiksliai dviejų metų automatinių matavimų duomenis.

Duomenys apie oro kokybę už praėjusius metus yra sukaupti AAA archyve, tačiau tik popieriniuose dokumentuose.

Ataskaitos. AAA rengia metines oro kokybės apžvalgas. Interneto svetainėje galima gauti apžvalgas. Aplinkos būklės metinėje ataskaitoje taip pat yra duomenys apie oro kokybę bei kitus aplinkosaugos sektorius. Taip pat galima įsigyti popierines kopijas – suinteresuotieji asmenys gali jas nusipirkti Aplinkos Ministerijoje.

Taip pat galima skambinti į Aplinkos Ministerijos Visuomenės informavimo skyrių arba į Aplinkos apsaugos agentūros Oro kokybės skyrių bei prašyti suteikti daugiau informacijos. Nei vienoje institucijoje nėra įrengta automatinė linija, kur būtų teikiama informacija apie esamus taršos kiekius. Lietuvos AAA Interneto puslapyje detali informacija apie oro kokybę pateikiama pasitelkiant brėžinius bei lenteles, kad būtų galima aiškiai parodyti taršos lygį. Ribinės vertės čia pažymėtos raudonai, taigi galima aiškiai matyti, kada ribinė vertė buvo viršyta bei kiek ji buvo viršyta. Kadangi dauguma informacijos yra aktyviai skleidžiama tikrai AAA Interneto svetainėje, tai žinoma gali sukelti sunkumų gauti informaciją tiems žmonėms, kurie neturi galimybės naudotis Internetu.

4.4. Zonos ir aglomeracijos aplinkos oro kokybei vertinti bei valdyti

Zonų ir aglomeracijų sąrašas pateiktas bendrame Aplinkos ministerijos ir Sveikatos apsaugos ministerijos įsakyme Nr. 4 70/581 dėl „Zonų ir aglomeracijų aplinkos oro kokybei vertinti bei valdyti sąrašo patvirtinimo“, priimtam 2000 metų spalio 30 dieną, pakeistas ir išdėstytas nauja redakcija 2008 m. spalio 29 d. Nr. D1-574 / V-1056. Lietuvos teritorijoje išskirtos 2 aglomeracijos (Vilniaus ir Kauno) bei viena zona

(visa likusi Lietuvos teritorija). Šiuo teisės aktu perkeliama Bendrosios aplinkos oro kokybės direktyvos reikalavimai.

5. Teritorijų planavimas ir aplinkos oro valdymas

5.1. Teritorijų planavimo proceso, susijusio su aplinkos oro vadymu, bendrieji principai

Lietuvos Respublikos aplinkos oro apsaugos įstatymo (Žin., 1999, Nr. 98-2813) 11 str. 3 d. nurodoma, kad planavimo organizatoriai, planuojamos ūkinės veiklos užsakovai, rengdami ir tvirtindami teritorijų planavimo dokumentus bei planuodami ūkinę veiklą, privalo užtikrinti, kad nebus viršijamos nustatytos ribinės užterštumo vertės ir pavojaus slenksčiai, taip pat nebus naudojamos teritorijos, kuriose dėl natūralių ar dirbtinių sąlygų teršalai sunkiau išsisklaido. Galinčių daryti poveikį aplinkos orui ūkinės veiklos objektų projektavimo, statybos, rekonstravimo, priėmimo naudoti ir naudojimo tvarką nustato aukščiau minėtas Aplinkos apsaugos įstatymas, Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas ir kiti įstatymai bei teisės aktai. Statant naujus objektus, kurie gali tapti aplinkos oro taršos šaltiniu, ar juos rekonstruojant, turi būti parinkti geriausi prieinami gamybos būdai. Taip pat turi būti numatomos priemonės aplinkos oro taršai mažinti.

Teritorijų planavimo procesus Lietuvoje reglamentuoja Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas (Žin., 1995, Nr.107-2391; 2004, Nr. 21-617). Teritorijų planavimo procesus Lietuvoje, planavimo organizatorių, planų rengėjų, fizinių, juridinių asmenų, valstybės ir savivaldybių institucijų teises ir pareigas šiame procese reglamentuoja Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas (Žin., 1995, Nr.107-2391; 2004, Nr. 21-617). Įstatymo 3 straipsnyje apibrėžiami teritorijų planavimo tikslai, tarp kurių išvardijami tikslai sietini ir su oro taršos apsaugos principais: išlaikyti valstybės teritorijos socialinio, ekonominio ir ekologinio vystymo pusiausvyrą, formuoti sveiką ir harmoningą gyvenamąją, darbo ir poilsio aplinką stengiantis sukurti geresnes ir visoje valstybės teritorijoje visavertes gyvenimo sąlygas; saugoti, racionaliai naudoti ir atkurti gamtos išteklius, gamtos ir kultūros paveldo vertybes, tarp jų ir rekreacijos išteklius, formuoti gamtinį karkasą, sudaryti prielaidas kraštovaizdžio ekologiškai pusiausvyrai palaikyti arba jai atkurti. Teritorijų planavimo įstatymo 3 str. 2 p. nurodoma, kad nustatant konkrečių teritorijų planavimo tikslus tarp kitų reikalavimų būtina atsižvelgti ir į aplinkosaugos reikalavimus, tuo pačiu ir aplinkos apsaugos nuo oro taršos reikalavimus. Taigi teritorijų planavimo procesas yra vienas iš valstybinio reguliavimo būdų, kuriuo tarp kitų tikslų siekiama reguliuoti aplinkos oro taršą.

Teritorijų planavimo įstatyme išskiriami teritorijų planavimo rūšys (bendrasis, specialusis ir detalusis) ir lygmenys (nacionalinis, regiono, rajono, vietovės). Šių atskirų rūšių ir lygmenų teritorijų planavimo dokumentų rengimo principus reglamentuoja aplinkos ministro ar kitų institucijų įsakymais patvirtintos šių planų rengimo taisyklės. Bendrųjų planų rengimo principus reglamentuoja Apskritis teritorijos bendrojo (generalinio) plano rengimo, Savivaldybės teritorijos bendrojo plano rengimo ir Miestų ir miestelių bendrųjų planų rengimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos 2004 m. gegužės 7 d. įsakymu Nr. D1-263 (Žin., 2004, Nr. 83-3029).

Specialiųjų planų rengimą reglamentuoja keletas teisės aktų, taikomų konkrečioms planuojamiems objektams: Sosisiekimo komunikacijų specialiųjų planų rengimo taisyklės, patvirtintos kelių institucijų 2006 m. lapkričio 24 d. įsakymu Nr. 3-453/D1-5 (Žin., 2006, Nr. 130-4924); Aukštybinių pastatų išdėstymo specialiųjų planų rengimo taisyklių ir Kraštovaizdžio tvarkymo specialiųjų planų rengimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. gegužės 5 d. įsakymu Nr. D1-246 (Žin., 2004, Nr. 79-2811); Infrastruktūros plėtros (šilumos, elektros, dujų ir naftos tiekimo tinklų) specialiųjų planų rengimo taisyklės, patvirtintos kelių institucijų 2004 m. birželio 11 d. įsakymu Nr. 4-240/D1-3 (Žin., 2004, Nr. 97-3589); Didžiųjų prekybos įmonių išdėstymo specialiųjų planų rengimo taisyklės, patvirtintos kelių institucijų 2004 m. gegužės 26 d. įsakymu Nr. 4-201/D1-2 (Žin., 2004, Nr. 96-3552); Šilumos ūkio specialiųjų planų rengimo taisyklės, patvirtintos kelių institucijų 2004 m. sausio 16 d. įsakymu Nr. 4-13/D1-28 (Žin., 2004, Nr. 12-360).

Detaliųjų planų rengimo principus reglamentuoja Detaliųjų planų rengimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. gegužės 3 d. įsakymu Nr. D1-239 (Žin., 2004, Nr. 79-2809)

Visų rūšių ir lygmenų teritorijų planavimo dokumentai turi būti rengiami atsižvelgiant į oro apsaugos reikalavimus. Bendrojo teritorijų planavimo uždaviniai, susiję su aplinkos oro taršos apsauga yra: numatyti priemonės ir apribojimus, užtikrinančius gamtos išteklių racionalų naudojimą, kraštovaizdžio ekologinę pusiausvyrą, gamtinio karkaso formavimą, gamtos ir kultūros paveldo vertybių išsaugojimą; numatyti priemonės užstatytų teritorijų urbanistinei erdvinei kompozicijai tobulinti, gyvenimo ir aplinkos kokybei gerinti, bendrojo naudojimo želdynų sistemai formuoti. Specialiojo teritorijų planavimo uždaviniai susiję su aplinkos oro taršos apsauga yra: užtikrinti racionalų žemės, miškų ir vandens išteklių naudojimą; nustatyti teritorijose naudojimo, tvarkymo ir apsaugos režimą, kraštovaizdžio formavimo kryptis ir teritorijų tvarkymo priemones; plėtoti turizmo paslaugas ir poilsio infrastruktūrą, racionaliai naudoti gamtinius ir kultūrinius išteklius. Detaliojo teritorijų planavimo uždaviniai yra detalizuojant bendrojo ir specialiojo teritorijų planavimo dokumentuose nustatytus teritorijų tvarkymo ir naudojimo reikalavimus, nustatyti planuojamos teritorijos naudojimo ir užstatymo kokybinius ir kiekybinius parametrus.

Teritorijų planavimas yra viešas. Visuomenė gali kreiptis į planavimo organizatorius su pasiūlymais ir pastabomis dėl jų planuojamo objekto galimo poveikio, tuo pačiu poveikio aplinkos orui. Teritorijų planavimo įstatymo 30 str. reglamentuoja visuomenės dalyvavimo teritorijų planavimo procese principus. Teritorijų planavimo viešumą užtikrinančias procedūras (sprendimo dėl teritorijų planavimo dokumentų rengimo pradžios ir planavimo tikslų skelbimas, konsultavimasis, viešas svarstymas, informacijos teikimas ir kt.) atlieka planavimo organizatorius. Visuomenės dalyvavimo teritorijų planavimo procese bendroji ir supaprastinta tvarka reglamentuojama Visuomenės dalyvavimo teritorijų planavimo procese nuostatuose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. rugsėjo 18 d. nutarimu Nr. 1079 (Žin., 1996, Nr. 90-2099; 2007, Nr. 33-1190).

Teritorijų planavimo įstatymo 5 str. reglamentuojamas teritorijų planavimo politikos formavimas ir įgyvendinimas. Nustatoma valstybės institucijų kompetencija teritorijų planavimo politikoje. Aplinkos ministerijai yra priskirta pagal kompetenciją įgyvendinti valstybės teritorijų planavimo politiką, koordinuoti ir pagal kompetenciją organizuoti valstybės lygmens teritorijų planavimo dokumentų rengimą, pagal kompetenciją rengti teritorijų planavimo politikai įgyvendinti reikalingus teisės aktus, pagal kompetenciją išduoti planavimo sąlygas, teikti planavimo organizatoriams reikalavimus dėl teritorijų planavimo dokumentų privalomo parengimo, jeigu vykdoma arba numatoma veikla ar jos nevykdymas turi ar gali turėti neigiamų pasekmių gyvenimo ar aplinkos kokybei; pagal kompetenciją atlikti valstybinę teritorijų planavimo priežiūrą; pagal kompetenciją atlikti valstybės lygmens teritorijų planavimo dokumentų įgyvendinimo stebėseną (monitoringą), atlikti kitas funkcijas.

Vyriausybės įgaliotų institucijų kompetencija yra organizuoti teritorijų planavimo dokumentų rengimą, rengti susijusius teisės aktus, pagal kompetenciją atlikti Vyriausybės, Vyriausybės įgaliotos institucijos lygmens teritorijų planavimo dokumentų įgyvendinimo stebėseną (monitoringą), įgyvendinti valstybės teritorijų planavimo politiką, organizuoti ir koordinuoti regiono lygmens apskrities teritorijų planavimo dokumentų rengimą, pagal kompetenciją atlikti Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos lygmens, regiono lygmens apskrities teritorijų planavimo dokumentų įgyvendinimo stebėseną (monitoringą).

Savivaldybės institucijos įgaliotos įgyvendinti teritorijų planavimo politiką rengiant savivaldybės lygmens teritorijų planavimo dokumentus, koordinuoja ir organizuoja savivaldybės lygmens teritorijų planavimo dokumentų rengimą, pagal kompetenciją atlieka savivaldybės lygmens teritorijų planavimo dokumentų įgyvendinimo stebėseną (monitoringą).

Teritorijų planavime dalyvaujančios aukščiau išvardintos valstybės ir savivaldybių institucijos pagal kompetenciją, vykdydamos teisės aktais joms priskirtas funkcijas, užtikrina, kad rengiami teritorijų planavimo dokumentai nesąlygotų oro taršos ribinių dydžių viršijimų aplinkoje.

Pirminiai reikalavimai, susiję su oro valdymu teritorijų planavimo dokumentams teikiami planavimo sąlygose. Prieš pradėdant rengti bet kurios rūšies teritorijų planavimo dokumentus, planavimo organizatorius raštu kreipiasi į Planavimo sąlygų teritorijų planavimo dokumentams rengti parengimo ir išdavimo tvarkos apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos 2004 m. gegužės 7 d. įsakymu Nr. D1-262 (Žin., 2004, Nr. 83-3028) nurodytas ir aukščiau aprašytas institucijas, kad šios pateiktų planavimo sąlygas. Priklausomai nuo teritorijų planavimo dokumentų lygmens ir rūšies, planavimo sąlygas rengia skirtingo lygio institucijos. Šis aprašas privalomas planavimo organizatoriams, planų rengėjams, planavimo sąlygas rengiančioms ir išduodančioms, teritorijų planavimo dokumentų sprendinius derinančioms, valstybinę teritorijų planavimo priežiūrą atliekančioms institucijoms. Pagal šį aprašą planavimo sąlygos yra planuojamai teritorijai taikomi specialiujų žemės naudojimo sąlygų ir teritorijų

planavimo normų reikalavimai ir galiojančių teritorijų planavimo dokumentų sprendiniai, taip pat ūkio šakų plėtros programų ir strateginių dokumentų nuostatos, sąlygas išduodančių institucijų reikalavimai dėl teritorijų planavimo dokumentų rengimo. Savivaldybės administracijos valstybės tarnautojo savivaldybės vyriausiasis architektas patvirtina institucijų išduodamų planavimo sąlygų sąrašą ir parengia planavimo sąlygų sąvadą, kuriuo privalo vadovautis planuotojas. Planavimo sąlygose be kitų nustatomi oro taršos valstybinį valdymą įgyvendinantys reikalavimai. Sąlygas rengiančios institucijos jas rengia vadovaudamasi pirmiausiai institucijos kompetencija. Pažymėtina, kad Aplinkos ministerijos institucijos, dalyvaudamos teritorijų planavimo procese planavimo sąlygų teritorijų planavimo dokumentams rengti išdavimo ir šių dokumentų derinimo ministerijoje bei jai pavaldžiose ir reguliavimo sričiai priskirtose įstaigose tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2001 m. gruodžio 7 d. įsakymu Nr. 58 (Žin., 2001, Nr. 105-3776; 2008, Nr. 66-2516) yra įgalios rengti sąlygas ir derinti teritorijų planavimo dokumentus aplinkos kokybės ir gamtos išteklių naudojimo ir kitais aspektais, tikrinti teritorijų planavimo dokumento sprendinių atitiktį Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo nuostatomis. Taip pat rengiant sąlygas vadovaujama planuojamoje teritorijoje galiojančiais ir teritorijų planavimo dokumentų registre įregistruotais teritorijų planavimo dokumentų sprendiniais, regioninės plėtros planais, patvirtintomis investicinėmis ir atskirų ūkio šakų plėtros programomis (projektais) bei kitų strateginių dokumentų nuostatų reikalavimais, darančiais įtaką numatomo rengti teritorijų planavimo dokumento sprendiniams ir įvertinus planuojamoje teritorijoje išduotas kitų teritorijų planavimo dokumentų rengimo sąlygas. Rengiant sąlygas vadovaujama įstatymais ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais nustatyti specialiųjų žemės naudojimo sąlygų reikalavimais, nustatančiais planuojamojo sklypo (teritorijos) naudojimo apribojimus.

5.2. Aplinkos oro valdymas teritorijų planavimo dokumentų sprendinių poveikio vertinimo metu

Svarbus teritorijų planavimo dokumentų rengimo etapas oro taršos reguliavimo aspektu, kurio metu surenkama ir analizuojama informacija, jos pagrindu įvertinamas nustatytais aspektais rengiamo teritorijų planavimo dokumento sprendinių įgyvendinimo galimas teigiamas ir (ar) neigiamas ilgalaikis ir (ar) trumpalaikis poveikis yra teritorijų planavimo dokumentų sprendinių poveikio vertinimas. Šį procesą reglamentuoja teritorijų planavimo dokumentų sprendinių poveikio vertinimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. liepos 16 d. nutarimu Nr. 920 (Žin., 2004, Nr. 113-4228). Juo vadovaujasi institucijos priimdamos sprendimus dėl teritorijų planavimo dokumento. Šio aprašo tikslas - reglamentuoti teritorijų planavimo dokumentų sprendinių poveikio vertinimą, kad derinančios ir tvirtinančios teritorijų planavimo dokumentų sprendinius institucijos galėtų atsižvelgti į galimas jų įgyvendinimo pasekmes ir tai užtikrintų gerą priimamų sprendimų kokybę. Teritorijų planavimo dokumento sprendinių poveikio vertinimas atliekamas užbaigus teritorijų planavimo dokumento rengimo etapą, parengus dokumento

sprendinius, prieš juos pateikiant derinti derinančioms institucijoms. Kartus su kitais aspektais vertinamas sprendinių poveikis gamtinei aplinkai, jos kokybei, ekologiškai pusiausvyrai, tuo pačiu ir oro taršai. Parengiama ataskaita, planavimo organizatorius sprendinius kartu su ataskaita pateikia svarstyti visuomenei.

5.3. Aplinkos oro taršos reguliavimas per strateginį pasekmių aplinkai vertinimą (SPAV)

Siekiant užtikrinti, kad planai ir programos neturės neigiamų pasekmių aplinkai, tuo pačiu aplinkos orui, yra atliekamas SPAV. Šis procesas atliekamas vadovaujantis Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 18 d. nutarimu Nr. 967 (Žin., 2004, Nr. 130-4650). Šis aprašas reglamentuoja planų ir programų strateginį pasekmių aplinkai vertinimą ir šio proceso dalyvių tarpusavio santykius. Vertinimas atliekamas rengiant planus ir programas, prieš juos priimant ir (arba) tvirtinant, taip pat pasirenkant tinkamiausią plano ar programos sprendinių alternatyvą. Strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tikslai yra nustatyti, apibūdinti ir įvertinti galimas reikšmingas planų ir programų įgyvendinimo pasekmes aplinkai, užtikrinti, kad bus konsultuojamasi su tam tikromis valstybės ir savivaldybių institucijomis, visuomene, atsižvelgiama į šių konsultacijų ir kitų viešumą užtikrinančių procedūrų rezultatus, užtikrinti, kad planų ir programų rengimo organizatoriai turės išsamią ir patikimą informaciją apie galimas reikšmingas planų ir programų įgyvendinimo pasekmes aplinkai ir atsižvelgs į ją. SPAV atliekamas ne visiems rengiamiems planams, o tik tiems, kurie yra reikšmingi aplinkos apsaugos aspektu, t.y. planai ir programos skirti pramonės, energetikos, transporto, telekomunikacijų, turizmo, žemės ūkio, miškų ūkio, žuvininkystės, vandens ūkio plėtrai, atliekų tvarkymui, žemės naudojimui (paskirčiai) nustatyti ar teritorijoms planuoti ir lemia ūkinės veiklos projektų, įrašytų į Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo (Žin., 1996, Nr. 82-1965; 2000, Nr. 39-1092) 1 ar 2 priedėlius, plėtros pagrindus; rengiami nacionalinio, regiono ir rajono lygmenų bendrojo teritorijų planavimo dokumentai ar esminiai jų pakeitimai; planų ir programų įgyvendinimas susijęs su įsteigta ar potencialia "Natura 2000" teritorija ar per atranką strateginiam pasekmių aplinkai vertinimui atlikti nusprendžiama, kad privaloma atlikti konkretaus plano ar programos strateginį pasekmių aplinkai vertinimą. Apraše nustatyta valstybės institucijų ir kitų institucijų kompetencija ir dalyvavimas SPAV procese, taip pat SPAV etapai.

Vienas iš SPAV etapų yra atranka SPAV atlikti. SPAV tvarka reglamentuojama planų ir programų atrankos dėl SPAV tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. rugpjūčio 27 d. įsakymu Nr. D1-456 (Žin., 2004, Nr. 136-4971). Jos tikslas - nuspręsti, ar privaloma atlikti konkretaus plano ar programos vertinimą. Atlikdamas atranką, plano ar programos rengimo organizatorius ar jo

konsultantas parengia vertinimo atrankos dokumentą ir pateikia jį vertinimo subjektams pagal jų kompetenciją. Atrankos dokumente pateikiama nustatytos apimties informacija apie rengiamą planą ar programą, teritorijos, kurioje gali kilti plano ar programos įgyvendinimo pasekmių, savybes, apie galimą plano ar programos įgyvendinimo pasekmių aplinkai reikšmingumą. Aprašo 2 priede yra nurodyta, planų ir programų įgyvendinimo pasekmių aplinkai reikšmingumo nustatymo kriterijai, kuriais vadovaujantis sprendžiama ar planas ir programa yra reikšmingi aplinkosaugos aspektu. Vienas iš tokių kriterijų, susijęs su oro taršos aspektu yra poveikis visuomenės sveikatai ir palinkai, teritorijos, kuriose sprendiniai gali sukelti pasekmių, savybė susijusi su aplinkos kokybės normų arba ribinių verčių viršijimu. Aprašo 3 priede pateikiama plano ar programos įgyvendinimo pasekmių aplinkai reikšmingumo lentelė, kurioje aplinkos oras išskiriamas kaip vienas iš aplinkos komponentų, kuriam turi būti įvertintos sprendinių pasekmių reikšmingumas.

Tais atvejais, kai pagal aprašą privaloma vertinti konkretaus plano ar programos įgyvendinimo pasekmes aplinkai, visais atvejais rengiamas SPAV apimties nustatymo dokumentas. Jame turi būti pateikiama visa eilė informacijos susijusios su oro taršos galimomis pasekmėmis, t.y. teritorijų, kurios gali būti reikšmingai paveiktos, trumpas aprašymas, informacija apie tai, kokie aplinkos komponentai ir kokios pasekmės bus nagrinėjamos atliekant vertinimą, informacija apie pasekmių aplinkai prognozavimo ir vertinimo metodus, kuriuos numatoma naudoti vertinimui atlikti. Sekantis SPAV etapas yra SPAV ataskaitos parengimas. Ataskaitoje aprašomos ir įvertinamos teritorijų planavimo dokumentų sprendinių koncepcijos krypčių ir jų alternatyvų įgyvendinimo galimos reikšmingos pasekmės aplinkai, išsamiai išnagrinėjami visi vertinimo apimties nustatymo dokumente numatyti klausimai ir pateikiama informacija, kuri nurodoma Aprašo 2 priede. Pagal šio priedo 6 p. ataskaitoje šalia kitų aspektų privalo būti pateikta galimos reikšmingos tiesioginės, netiesioginės, kaupiamosios, sąveikaujančios (sinergetinės), trumpalaikės, vidutinės trukmės, ilgalaikės, nuolatinės, laikinos, teigiamos ir neigiamos pasekmės aplinkai, visuomenei ir jos sveikatai, orui, klimatui ir šių veiksnių tarpusavio sąveikai.

Vertinimo subjektai pagal kompetenciją nagrinėja vertinimo atrankos, vertinimo apimties nustatymo dokumentus ir vertinimo ataskaitas ir teikia išvadas dėl vertinimo ir vertinimo dokumentų kokybės.

Plano ar programos rengimo organizatorius, rengdamas galutinį plano ar programos projekto variantą, prieš priimdamas sprendimą dėl plano ar programos patvirtinimo arba teikdamas planą ar programą tvirtinti Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka, o jeigu rengiami teritorijų planavimo dokumentai - teritorijų planavimo dokumento koncepcijos nustatymo stadijoje pasirinkdamas tinkamiausią koncepcijos alternatyvą, atsižvelgia į vertinimo ataskaitoje pateiktą informaciją, vertinimo subjektų išvadas ir visuomenės pasiūlymus, taip pat tarpvalstybinių konsultacijų, jeigu jos vyko, rezultatus.

Jei numatomo rengti teritorijų planavimo tikslai, jų sprendinių vertinimo dokumentų rezultatai prieštarauja įstatymams ar kitiems teisės aktams, susijusiems su oro taršos reguliavimo principais, šiems teritorijų planavimo dokumentams negali būti pritarta.

5.4. Valstybinė teritorijų planavimo priežiūra ir oro valdymas

Siekiant užtikrinti rengiamų teritorijų planavimo dokumentų kokybę, kad jie neprieštarautų teisės aktams, vykdoma valstybinė teritorijų planavimo priežiūra. Jos principai reglamentuojami Teritorijų planavimo įstatymo 34 straipsnyje. Valstybinė teritorijų planavimo priežiūra - tai tikrinimas, ar planavimo sąlygos ir planavimo sąlygų sąvadas atitinka teisės aktų reikalavimus, bendrųjų, specialiųjų ir detaliųjų teritorijų planavimo dokumentų rengimo, svarstymo ir derinimo procedūrų kontrolė, taip pat tikrinimas, ar sprendiniai atitinka šio teritorijų planavimo įstatymo ir kitų teritorijų planavimą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus.

Teritorijų planavimo įstatyme yra apibrėžtos institucijos atliekančios valstybinę teritorijų planavimo priežiūrą. Jos tikrina, ar planavimo sąlygos ir planavimo sąlygų sąvadas atitinka teisės aktų reikalavimus, ar teritorijų planavimo dokumentų sprendiniai atitinka planavimo sąlygas, ar atliktos visos teritorijų anavimo dokumentų rengimo, svarstymo, derinimo procedūros ir sprendiniai atitinka šio Įstatymo ir kitų teisės aktų reikalavimus, nustačiusios aukščiau minėtų reikalavimų pažeidimus reikalauja juos ištaisyti, nesilaikantiesiems reikalavimų taiko administracinio poveikio priemones ir teikia motyvuotas išvadas teritorijų planavimo dokumentą tvirtinančiai institucijai dėl dokumento tvirtinimo tikslingumo. Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros tvarką reglamentuoja Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. balandžio 16 d. nutarimu Nr. 370 (Žin., 1997, Nr. 34-851).

6. Oro valdymas planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo (PAV) procese

Tais atvejais, kai rengiant teritorijų planavimo dokumentus (specialiojo ar detalaus planavimo dokumentus) planuojama konkreti reikšminga aplinkai veikla, turi būti atliekamas PAV. PAV procesą ir šio proceso dalyvių tarpusavio santykius reglamentuoja Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas (Žin., 1996, Nr. 82-1965; 2005, Nr. 84-3105). Šiuo įstatymu siekiama taip pat suderinti planuojamos ūkinės veiklos PAV proceso reglamentavimą su Europos Sąjungos teisės aktais (1985 m. birželio 27 d. Tarybos direktyva 85/337/EEB dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų PAV (su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2003 m. gegužės 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/35/EB); 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos). PAV objektas yra planuojama ūkinė veikla, kuri dėl savo pobūdžio, masto ar numatomos vietos ypatumų gali daryti reikšmingą poveikį aplinkai, tuo pačiu ir orui.

Šiuo įstatymu įgaliojama poveikio aplinkai vertinimo atsakinga institucija - Aplinkos ministerija ar kita Vyriausybės įgaliota institucija, koordinuojanti PAV procesą ir vykdanči kitas šio įstatymo nustatytas funkcijas. PAV procese taip pat dalyvauja PAV subjektai- teisės aktais įgalios valstybės ir savivaldybių institucijos pagal kompetenciją teikiančios išvadas dėl PAV dokumentų, bei visuomenė.

Vieni iš daugelio PAV tikslų yra nustatyti, apibūdinti ir įvertinti galimą tiesioginį ir netiesioginį planuojamos ūkinės veiklos poveikį visuomenės sveikatai, orui bei aplinkos komponentų tarpusavio sąveikai; sumažinti planuojamos ūkinės veiklos neigiamą poveikį visuomenės sveikatai ir kitiems aplinkos komponentams; nustatyti, ar planuojama ūkinė veikla, įvertinus jos pobūdį ir poveikį aplinkai, leistina pasirinktoje vietoje.

PAV procesą sudaro: atranka dėl PAV, PAV proceso dalyvių informavimas bei pranešimas visuomenei apie priimtą atrankos išvadą; PAV programos rengimas, pranešimas visuomenei apie parengtą programą, derinimas ir tvirtinimas; PAV ataskaitos (rengimas, derinimas ir viešas visuomenės supažindinimas; sprendimo priėmimas ir PAV proceso dalyvių informavimas apie priimtą sprendimą. Visi šie PAV etapai yra reikšmingi oro taršos reguliavime.

PAV atranką, kurios tikslas nustatyti, ar privaloma atlikti konkrečios planuojamos ūkinės veiklos PAV, atlieka atsakinga institucija be kitų aspektų atsižvelgdama ir į galimą planuojamos ūkinės veiklos poveikį orui. Atrankos principai nustatyti planuojamos ūkinės veiklos atrankos metodiniuose nurodymuose, patvirtintuose Aplinkos ministro 2005- 12 -30 įsakymu Nr. D1-665 (Žin., 2006, Nr. 4-129)

PAV programoje turi būti pateikiama informacija apie tai, kokie aplinkos komponentai ir koks poveikis bus nagrinėjamas atliekant vertinimą; informacija apie poveikio aplinkai prognozavimo ir vertinimo

metodus, kuriuos numatoma naudoti atliekant vertinimą, bei numatytos priemonės neigiamam poveikiui aplinkai išvengti, sumažinti ar kompensuoti.

PAV ataskaitoje privalo būti išsamiai išnagrinėti visi programoje numatyti klausimai bei pateikta informacija: susidarysiančių teršalų aprašymas; aplinkos komponentų, kuriuos planuojama ūkinė veikla gali paveikti, aprašymas; galimo tiesioginio ir netiesioginio planuojamos ūkinės veiklos poveikio orui, apibūdinimas ir įvertinimas ir kt.

PAV programos ir ataskaitos rengimą išsamiai reglamentuoja Poveikio aplinkai vertinimo programos ir ataskaitos rengimo nuostatai, patvirtinti Aplinkos ministro 2005-12-23 įsakymu Nr. D1-636 (Žin., 2006.01.17, Nr.6-225). Šių nuostatų priede pateikiama rekomenduojama planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo ataskaitos struktūra ir apimtis, kurios 4.2 skyriuje nurodoma plati informacija, kuri turi būti pateikiama aprašant aplinkos orą kaip vieną iš komponentų, kuri įtakoja planuojama veikla. Turi būti pateikiami į aplinkos orą išmetami teršalai, aprašoma kiekviena numatoma vykdyti veikla, kurios metu susidarys ir į aplinkos orą bus išmetami teršalai, planuojama diegti technologija, į aplinkos orą numatomų išmesti teršalų kiekio skaičiavimai, numatomų išmesti teršalų ribinės aplinkos oro užterštumo vertės, nustatytos Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. spalio 30 d. įsakymu Nr. 471/582 (Žin., 2000, Nr. 100-3185-4; 2007, Nr. 67-2627; 2008, Nr. 70-2688), aplinkos oro užterštumo prognozė.

PAV ataskaitoje privalo būti pateikiami duomenys numatomų išmesti teršalų didžiausioms pažemio koncentracijoms skaičiuoti: skaičiavimo metodika, naudota kompiuterinė programinė įranga; skaičiavimui reikalingų koeficientų vertės; teritorijos ploto arba atskirų taškų koordinatės, kur atliekamas teršalų sklaidos aplinkos ore skaičiavimas; foniniai aplinkos užterštumo duomenys ir jų pasirinkimo pagrindimas. Numatomų išmesti teršalų didžiausių pažemio koncentracijų skaičiavimai: numatomų išmesti teršalų; numatomų išmesti teršalų, įvertinus foninį aplinkos oro užterštumą, teršalų pažemio koncentracijų skaičiavimo rezultatų analizė, poveikio sumažinimo priemonės, skyriaus "Aplinkos oras" schemos, žemėlapiai.

Vadovaujantis Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymu PAV ataskaitą nagrinėja valstybės institucijos kaip PAV subjektai, o sprendimą dėl PAV ataskaitos ir planuojamos ūkinės veiklos galimybių priima atsakinga institucija – regioninis aplinkos apsaugos departamentas, kurio teritorijoje planuojama ūkinė veikla.

7. Oro valdymas statybos procese

7.1. Statybos proceso bendrieji principai, susiję su aplinkos oro valdymu

Pagrindinius statybos principus Lietuvoje reglamentuoja Lietuvos Respublikos statybos įstatymas (Žin., 1996, Nr. 32-788, 2001, Nr. 101-3597). Šis įstatymas nustato visų Lietuvos Respublikos teritorijoje statomų, rekonstruojamų ir remontuojamų statinių esminius reikalavimus, statybos techninio normavimo, statybinių tyrinėjimų, statinių projektavimo, naujų statinių statybos, rekonstravimo, remonto, jų pripažinimo tinkamais naudoti, statinių naudojimo ir priežiūros, nugriovimo bei visos šios veiklos priežiūros tvarką, statybos dalyvių, viešojo administravimo subjektų, inžinerinių tinklų bei susisiekimo komunikacijų savininkų (ar naudotojų), kitų juridinių ir fizinių asmenų veiklos šioje srityje principus. Įstatymo 4 str. apibrėžiami esminiai statinio reikalavimai, kurie turi būti užtikrinti statinyje. Vieni iš esminių statinio reikalavimų yra sveikatos ir aplinkos apsaugos reikalavimai, padedantys užtikrinti, kad būtų nepažeistos statinyje ar prie jo esančių žmonių higienos sąlygos ir nekiltų grėsmė žmonių sveikatai dėl šių prižasčių: kenksmingų dujų išsiskyrimo, pavojingų kietųjų dalelių ar dujų atsiradimo ore, pavojingos spinduliuotės, vandens ar dirvožemio taršos, nuotėkų, dūmų, kietųjų ar skystųjų atliekų netinkamo išsiskyrimo. Visus esminius statinio reikalavimus (vieną, kelis ar visus) ir statinio techninius parametrus pagal statinių ar statybos produktų charakteristikų lygius ir klases nustato valstybės institucijos pagal normatyvinių statinio saugos ir paskirties dokumentų normavimo sričių paskirstymo tarp valstybės institucijų, patvirtintu Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 21 d. nutarimu Nr. 1316 (Žin., 2004, Nr. 156-5701).

Atliekant statinio statybinius tyrinėjimus, rengiant statinio projektą, statant ir pripažįstant statinį tinkamu naudoti bei statinį naudojant ir prižiūrint, be statybos įstatymo, privaloma vadovautis kitais įstatymais, teisės aktais ir nustatyta tvarka patvirtintais normatyviniais statinio saugos ir paskirties dokumentais, reglamentuojančiais. Tarp šių teisės aktų yra ir teisės aktai, reglamentuojantys aplinkos apsaugą ir planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimą.

7.2. Normatyvinių statybos techninių dokumentų ryšys su aplinkos oro valdymu

Vadovaujantis statybos įstatymu, statinys turi būti statomas ir pastatytas, o statybos sklypas tvarkomas taip, kad statybos metu ir naudojant pastatytą statinį trečiųjų asmenų gyvenimo ir veiklos sąlygos, kurias jie turėjo iki statybos pradžios, galėtų būti pakeistos tik pagal normatyvinių statybos techninių dokumentų ir normatyvinių statinio saugos ir paskirties dokumentų nuostatas. Tarp šių sąlygų yra ir apsauga nuo oro taršos. Normatyviniai statybos techniniai dokumentai, kurie susiję su oro apsaugos reglamentavimu statybos procese yra statybos techniniai reglamentai - Vyriausybės įgaliotos institucijos

teisės aktai, kurie nustato statinių, jų statybos, naudojimo ir priežiūros techninius reikalavimus tiesiogiai arba nuorodomis į standartus arba statybos ar statinių naudojimo ir techninės priežiūros taisykles.

Statybos techniniai reglamentai yra privalomi visiems statybos dalyviams, taip pat viešojo administravimo subjektams, inžinerinių tinklų ir susisiekimo komunikacijų savininkams (naudotojams), juridiniams ir fiziniams asmenims, kurių veiklą reglamentuoja statybos įstatymas.

Statybos techninis reglamentas STR 1.05.06:2005 "Statinio projektavimas", patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. D1-708 (Žin., 2005, Nr. 4-80, 2005, Nr. 16). Šis reglamentas numato, kad bendruoju atveju rengiant statinio projektą jo techninio projekto sudėtyje šalia kitų dalių kai tai privaloma turi būti aplinkos apsaugos dalis. Projektą įforminat, komplektuojant ir perduodant statytojui, kai rengiama projekto aplinkos apsaugos dalis ji rengiama atskiru tomu ar byla.

Aplinkos apsaugos dalies sudėtį reglamentuoja statybos techninis reglamentas STR 1.05.05:2004 "Statinio projekto aplinkos apsaugos dalis", patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymu Nr. 701 (Žin., 2004, Nr. 50-1675). Reikalavimas rengti aplinkos apsaugos dalį pateikiamas regiono aplinkos apsaugos departamento (toliau – RAAD) išduotose projektavimo sąlygose. Prieš tai statytojas (užsakovas), pateikdamas savivaldybės administracijos direktoriui ar kitam jo įgaliotam savivaldybės administracijos tarnautojui prašymą statinio projektavimo sąlygų sąvadui gauti, kartu pateikia dviem egzemplioriais duomenis apie planuojamą ūkinę veiklą, numatomus naudoti gamtos išteklius ir numatomą taršą pagal aplinkos apsaugos dalies reglamento 2 priede nustatytą formą.

Statinio projekto aplinkos apsaugos dalyje turi būti įvertinama esama aplinkos būklė, planuojamos ūkinės veiklos poveikis aplinkai statinio statybos ir naudojimo etapais ir numatytos priemonės šiam poveikiui sumažinti. Statinio projekto aplinkos apsaugos dalies sudėtis nurodyta reglamento 1 priede. Tokios apimties statinio projekto aplinkos apsaugos dalis turi būti rengiama, jei statinyje planuojama ūkinė veikla darys poveikį visiems aplinkos komponentams (vandeniui, orui, dirvožemiui, žemės gelmėms, biologinei įvairovei, kraštovaizdžiui), skleisdama į aplinką cheminę, fizikinę ir biologinę taršą.

Statinio projekto aplinkos apsaugos dalies sudėtis nurodyta reglamento 1 priede. Šio priedo 5 skyriuje pateikiama aplinkos oro aprašymo sudėtis. Skyrius „aplinkos oras“ rengiamas projektuojant statinius, įskaitant statinius, kuriuose planuojama įrengti 0,12 MW ir didesnio šiluminio našumo kurą deginančius įrenginius, planuojamai ūkinei veiklai, dėl kurios į aplinkos orą išmetami teršalai. Skyriuje „Aplinkos oras“ privalo būti pateikiama informacija apie vietovę, į aplinkos orą išmetami teršalai, aplinkos oro užterštumo prognozė, skyriaus "Aplinkos oras" schemos, žemėlapiai.

Statinio projekto aplinkos apsaugos dalį vertina regioninio aplinkos apsaugos departamento atstovas, kaip nuolatinės statybos komisijos narys. Jis pagal kompetenciją patikrina ir nustato, ar statinio projekto aplinkos apsaugos dalis atitinka projektavimo sąlygų sąvado, aplinkos apsaugos dalies rengimą

reglamentuojančio reglamento, kitų teisės aktų reikalavimus ir pritaria statybos leidimo išdavimui arba nepitaria (nepritarimo motyvus raštu pateikia Nuolatinės statybos komisijos sekretoriui).

Statybos valstybinę priežiūrą atlieka Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos. Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos be kitų aspektų privalo tikrinti ar statinio projektavimo sąlygų sąvado ir kitų privalomųjų statinio projekto rengimo dokumentų išdavimo, statinio projekto ekspertizės atlikimo ir patikrinimo savivaldybės nuolatinėje statybos komisijoje bei statybos leidimo išdavimo procedūros ir terminai atitinka teisės aktų nuostatas; ar nevykdoma savavališka statinio statyba; ar statybos metu nepažeidžiami statinio projekto sprendiniai, įstatymų, normatyvinių statybos techninių dokumentų reikalavimai:

Statinių naudotojų pareigos prižiūrint statinį yra naudoti statinį (jo patalpas) pagal paskirtį; nenaudoti statinio, kol jis nebaigtas statyti ir (ar) nustatyta tvarka nepripažintas tinkamu naudoti; laikytis normatyviniuose statybos techniniuose dokumentuose ar normatyviniuose statinio saugos ir paskirties dokumentuose nustatytų statinio naudojimo ir priežiūros reikalavimų, kad būtų išlaikytos statinio (jo dalių, inžinerinių sistemų) savybės, atitinkančios esminius statinio reikalavimus, suremontuoti, rekonstruoti arba nugriauti statinius, jeigu tolesnis jų naudojimas kelia pavojų žmonių gyvybei, sveikatai ar aplinkai; leisti statinių naudojimo priežiūrą atliekančių viešojo administravimo subjektų pareigūnams atliekant savo funkcijas netrukdomai patekti į naudojamą statinį ir apžiūrėti jį, pateikti jiems su statinio naudojimu ir jo technine priežiūra susijusius dokumentus. Šie reikalavimai netaikomi butų ir kitų gyvenamųjų patalpų savininkams ir kt.

8. Oro taršos skaičiavimo principai

Kaip jau aprašyta aukščiau planuojant ūkinę veiklą, rengiat PAV ataskaitas arba statinio projekto aplinkos apsaugos dalį, turi būti pateikiami oro taršos skaičiavimai. Teršalų sklaidos skaičiavimo modelių, foninio aplinkos oro užterštumo duomenų ir meteorologinių duomenų naudojimo tvarka ūkinės veiklos poveikiui aplinkos orui įvertinti, patvirtinta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007 m. lapkričio 30 d. įsakymo Nr. D1-653 (Žin., 2007, Nr. 127-5189), nustato, kad PAV dokumentų rengėjai, atlikdami planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkos orui vertinimą pagal Poveikio aplinkai vertinimo programos ir ataskaitos rengimo nuostatų priedo 4.2 punktą, statinių projektų rengėjai, rengdami statinių projektų aplinkos apsaugos dalį pagal statybos techninio reglamento STR 1.05.05:2004 "Statinio projekto aplinkos apsaugos dalis", 1 priedo 5 skyrių, ir veiklos vykdytojai, atlikdami vykdomos ūkinės veiklos poveikio aplinkos orui vertinimą pagal Vykdomos ūkinės veiklos poveikio aplinkos orui vertinimo ataskaitų rengimo, sudėties nustatymo ir įforminimo nuostatų, patvirtintų aplinkos ministro 2001 m. sausio 25 d. įsakymu Nr. 64 (Žin., 2001, Nr. 19-611; 2006, Nr. 4-122), 21.8.3 punktą, taiko jų pačių pasirinktą teršalų sklaidos skaičiavimo modelį ir įvertina vietovės, kurioje vykdoma ar planuojama vykdyti ūkinė veikla, foninio aplinkos oro užterštumo ir meteorologinius duomenis.

Minėtoje tvarkoje nustatyta, kad teršalų sklaidos skaičiavimo modelis pasirenkamas pagal Aplinkos apsaugos agentūros patvirtintas Ūkinės veiklos poveikiui aplinkos orui vertinti teršalų sklaidos skaičiavimo modelių pasirinkimo rekomendacijas, patvirtintas Aplinkos apsaugos agentūros direktoriaus 2008 m. gruodžio 9 d. įsakymu Nr. AV-200 (Žin., 2008, Nr.143-5768). Šios rekomendacijos nustato modelių, rekomenduojamų poveikiui aplinkos orui vertinti, pasirinkimo kriterijus. Teisės akte išdėstyti kriterijai, kuriais privalo vadovautis projektų rengėjas rinkdamasis modelį. Rekomendacijų priede yra pateikti rekomenduojami naudoti modeliai ir jų galimos taikyti sritys.

Atliekant oro taršos prognostinius skaičiavimus privalo būti įvertinti ir foninio aplinkos oro užterštumo duomenys. Foninio aplinkos oro užterštumo duomenų naudojimo ūkinės veiklos poveikiui aplinkos orui įvertinti rekomendacijos, patvirtintos Aplinkos apsaugos agentūros direktoriaus 2008 m. liepos 10 d. įsakymu Nr. AV-112 (Žin., 2008, Nr.82-3286). Jos nustato foninio aplinkos oro užterštumo duomenų naudojimo ūkinės veiklos poveikiui aplinkos orui įvertinti, taikant teršalų sklaidos skaičiavimo modelius, eiliškumą bei šių duomenų gavimo būdus.

Foninio aplinkos oro užterštumo duomenys yra aplinkos oro kokybės tyrimo stočių matavimų duomenys, indikatorių aplinkos oro kokybės vertinimų duomenys ir modeliavimo būdu nustatyti aplinkos oro užterštumo duomenys ir apie ūkinės veiklos objektą, kurio poveikį aplinkos orui numatoma vertinti, visų iki 2 km atstumu esančių kitų ūkinės veiklos objektų Aplinkos oro taršos šaltinių ir iš jų išmetamų teršalų

inventorizacijos ataskaitų, parengtų vadovaujantis Aplinkos oro taršos šaltinių ir iš jų išmetamų teršalų inventorizacijos ataskaitų įforminimo tvarka, patvirtinta aplinkos ministro 2002 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. 340 (Žin., 2002, Nr. 81-3500), duomenys. Vadovaujantis auščiau nurodytomis rekomendacijomis, projektų rengėjai planuojamos ar vykdomos ūkinės veiklos poveikiui aplinkos orui įvertinti foninio aplinkos užterštumo duomenis naudoja šia eiliškumo tvarka: 1. aplinkos oro kokybės tyrimo (toliau - OKT) stočių duomenis - vidutinės metinės teršalų koncentracijas - jeigu tokios stotys yra 2 km atstumu nuo planuojamos ar vykdomos ūkinės veiklos objekto, kurio poveikis aplinkos orui turi būti įvertintas; 2. indikatorinių aplinkos oro kokybės vertinimų, atliktų per pastaruosius penkerius metus, duomenis, jeigu nėra šių rekomendacijų 3.1 punkte nurodytų duomenų; 3. modeliavimo būdu nustatytus aplinkos oro užterštumo duomenis, jeigu nėra rekomendacijų 3.1 ir 3.2 punktuose nurodytų duomenų; 4. apie ūkinės veiklos objektą, kurio poveikį aplinkos orui numatoma vertinti, visų iki 2 km atstumu esančių ūkinės veiklos objektų Aplinkos oro taršos šaltinių ir iš jų išmetamų teršalų inventorizacijos ataskaitų, parengtų vadovaujantis Aplinkos oro taršos šaltinių ir iš jų išmetamų teršalų inventorizacijos ataskaitų įforminimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. 340 (Žin., 2002, Nr. 81-3500), duomenis, jeigu nėra rekomendacijų 3.1, 3.2 ir 3.3 punktuose nurodytų duomenų. Projektų rengėjai į planuojamos ar vykdomos ūkinės veiklos poveikiui aplinkos orui įvertinti skaičiavimus, be rekomendacijų 3 punkte nurodytų duomenų, privalo įtraukti apie ūkinės veiklos objektą, kurio poveikį aplinkos orui numatoma vertinti, visos iki 2 km atstumu planuojamos ūkinės veiklos, dėl kurios teisės aktų nustatyta tvarka yra priimtas teigiamas sprendimas dėl planuojamos ūkinės veiklos galimybių, į aplinkos orą numatomų išmesti teršalų kiekio skaičiavimų duomenis, kurie yra poveikio aplinkai vertinimo ataskaitose, parengtose vadovaujantis Poveikio aplinkai vertinimo programos ir ataskaitos rengimo nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. gruodžio 23 d. įsakymu Nr. D1-636 (Žin., 2006, Nr. 6-225). Aukščiau aprašyti kartu su OKT stočių bei indikatorinių tyrimų vietų geografinėmis koordinatėmis ir/arba pašto adresais skelbiami Aplinkos apsaugos agentūros interneto svetainėje adresu <http://aaa.am.lt>. Kitus duomenis teikia atitinkami RAAD pagal Projektų rengėjų prašymus, kuriuose turi būti pateikta informacija apie ūkinės veiklos objekto, kurio poveikį aplinkos orui numatoma vertinti, vietą ir iš jo taršos šaltinių numatomus išmesti teršalus ir nurodyti konkretūs pasirinktam taršos skaičiavimo modeliui reikalingi kitų taršos šaltinių ir iš jų išmetamų teršalų parametrai.

Projektų rengėjai planuojamos ar vykdomos ūkinės veiklos poveikiui aplinkos orui įvertinti taikant teršalų sklaidos skaičiavimo modelius turi naudoti vietovės, kurioje vykdoma ar planuojama vykdyti ūkinė veikla, meteorologinius duomenis, pateiktus Lietuvos hidrometeorologijos tarnybos prie Aplinkos ministerijos arba meteorologinę informaciją, oficialiai pateiktą modelio kūrėjo arba autorizuoto tiekėjo ir parengtą pagal teršalų sklaidos skaičiavimo modelio reikalavimus. Skaičiavimams naudojami penkerių metų meteorologiniai duomenys. Jeigu penkerių metų meteorologinių duomenų nėra, turi būti

naudojami mažiausiai vienerių metų duomenys. Lietuvos hidrometeorologijos tarnybos prie Aplinkos ministerijos arba teršalų sklaidos skaičiavimo modelių kūrėjų arba autorizuotų tiekėjų oficialiai pateiktus vietovės meteorologinius duomenis galima taikyti 5 metus, tačiau turi būti naudojami ne senesni kaip 9 metų duomenys.

Vykdomos ir planuojamos ūkinės veiklos poveikis aplinkos orui vertinamas taikant į aplinkos orą išmetamiems teršalams nustatytas ribines vertes.

9. Poveikio visuomenės sveikatai vertinimas ir oro valdymas

Tais atvejais, kai planuojama reikšminga aplinkai veikla, tačiau neatliekamas PAV, atliekamas poveikio visuomenės sveikatai vertinimas (toliau – PSV). Šio proceso pagrindiniai principai nustatomi Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymu (Žin., 2002, Nr. 56-2225). Šios įstatymo 25 str. nurodoma, kad fiziniai ir juridiniai asmenys, rengdami planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo, teritorijų planavimo dokumentus ir statinių projektus, įstatymų nustatyta tvarka atlieka poveikio visuomenės sveikatai vertinimą. Įstatymo 38 str. straipsnyje nurodoma, kad atliekant PSV, nustatomas visuomenės sveikatai darančių įtaką veiksnių galimas poveikis visuomenės sveikatai. Aplinkos oras yra vienas iš visuomenės sveikatai darančių įtaką veiksnių. Reikalavimas atlikti PSV kompetentingų institucijų pateikiamas planavimo arba projektavimo sąlygose, vadovaujantis Valstybinei visuomenės sveikatos priežiūros tarnybai prie Sveikatos apsaugos ministerijos pavaldžių teritorinių visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų dalyvavimo teritorijų planavime ir statybų valstybinėje priežiūroje reglamentu, patvirtintu Valstybinė visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos direktoriaus 2008 m. lapkričio 17 d. įsakymu Nr. V-79 (Žin., 2008, Nr. 135-5302). PSV procesas reglamentuojamas Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatyme nenumatytų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo atvejų ir vertinimo atlikimo taisyklėmis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. sausio 31 d. įsakymu Nr. V-50 (Žin., 2003, Nr. 18-794). Šiose taisyklėse yra numatomi keletas PSV etapų, iš kurių vienas yra PSV atranka. PSV atrankos tikslas – nustatyti ar privalomas PSV ataskaitos rengimas. PSV atrankos metu be kitų visuomenės sveikatai darančių įtaką veiksnių vertinama ūkinės veiklos įtaka oro kokybei. Atsižvelgiant į tai teritorinės visuomenės sveikatos priežiūros įstaigos sprendžia, ar būtina rengti PSV ataskaitą, kuriame turėtų būti pateikiamas išsamus poveikio orui įvertinimas.

Reikalavimus taikomus PSV ataskaitai nustato Poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodiniai nurodymai, patvirtinti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija 2004 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. V-491 (Žin., 2004, Nr. 106-3947). Šių metodinių nurodymų priede pateikiama rekomenduojama PSV ataskaitos struktūra, pagal kurią ataskaitoje turi būti pateikta informacija apie sveikatai darančius įtaką veiksnius, tame tarpe ir orą, ūkinės veiklos įtaką šiems veiksniams, aplinkos sveikatos rodiklių, susijusių su nagrinėjama veikla, analizė, ūkinės veiklos sąlygojamą sanitarinę apsaugos zoną, kuri susijusi su ūkinės veiklos planuojama oro tarša. Taigi oro kokybė yra vienas iš svarbiausių sveikatai lemiančių veiksnių, kuris turi būti aprašytas ir įvertintas PSV ataskaitoje.

PSV ataskaitą tvirtina teritorinės visuomenės sveikatos priežiūros įstaigos tik tais atvejais, kai joje pateikta informacija leidžia daryti išvadą, kad ūkinė veikla neprieštaraus visuomenės sveikatos saugos teisės aktams, ir kad jos sąlygojama oro tarša neviršys teisės aktais nustatytų ribinių dydžių.

10. Sanitarinės apsaugos zonos (toliau–SAZ) ir oro valdymas

Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 24 str. nurodoma, kad asmenys, projektuojantys, statantys, rekonstruojantys, valdantys ar turintys nuosavybės teise statinius, kuriuose vykdoma veikla yra epidemiologiškai svarbi arba susijusi su žmogaus gyvenamosios aplinkos tarša, projektuoja ir įrengia aplink šiuos statinius SAZ. SAZ ribos nustatomos rengiant bendruosius, specialiuosius ir detaliuosius planus ar atliekant ūkio subjektų rekonstrukcijas, gamybos proceso modernizavimą ar keitimą, kurių metu pasikeičia planuojamos ūkinės veiklos rūšis ar jos intensyvumas. SAZ ribų nustatymą organizuoja teritorijų planavimo organizatorius.

Ūkinės komercinės veiklos rūšys, kurioms nustatomos SAZ, SAZ ribų dydžius, režimo reikalavimus nustatytos Specialiosiose žemės ir miško naudojimo sąlygose, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimu Nr. 343 (Žin., 1992, Nr. 22-652; 1996, Nr. 2-43) ir SAZ ribų nustatymo ir režimo taisyklėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija 2004 m. rugpjūčio 19 d. įsakymu Nr. V-586 (Žin., 2004, Nr. 134-4878). Šios taisyklės reglamentuoja saugių gyvenamajai aplinkai ir žmonių sveikatai SAZ ribų nustatymo dokumentų rengimo, derinimo ir tvirtinimo tvarką bei šių zonų režimo reikalavimus. SAZ apibrėžiama kaip aplink stacionarų taršos šaltinį arba keletą šaltinių, taip pat šalia kelių esanti teritorija, kurioje dėl galimo neigiamo poveikio žmonių sveikatai galioja nustatytos specialiosios žemės naudojimo sąlygos. Taisyklių 5 p. nurodomi SAZ ribų nustatymo tikslai: apsaugoti gyvenamąją aplinką ir žmonių sveikatą nuo taršos, suformuoti sveiką gyvenamąją, darbo ir poilsio aplinką, suderinti valstybės, savivaldybės, įmonių, kitų fizinių ir juridinių asmenų ar jų grupių interesus nustatant SAZ tvarkymo režimus. Taip pat taisyklėse išsiriami du galimi SAZ ribų nustatymo būdai: 1. Atliekant poveikio visuomenės sveikatai vertinimą, kuris gali būti atskiras arba poveikio aplinkai vertinimo proceso dalis, SAZ tikslingumas ir ribų dydžiai pagrindžiami poveikio visuomenės sveikatai ataskaitoje, kuri gali būti atskira arba poveikio aplinkai vertinimo ataskaitos dalis. 2. Pagal teisės aktų nustatytus SAZ ribų dydžius. SAZ nustatymui didelės įtakos turi ūkinės veiklos oro trąša ir jos dydis, nuo kurio priklauso SAZ ribų dydis.

Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas sanitarinių apsaugos zonų įgyvendinimo kontrolę pagal kompetenciją įgalioja vykdyti savivaldybių institucijas, Sveikatos apsaugos ministerijos įgaliotas įstaigas ir kitas valstybės valdymo institucijas. Vadovaujantis šio įstatymo 15 str. 1 p. 7 papunkčiu sanitarinių apsaugos zonų valstybinę visuomenės sveikatos saugos kontrolę vykdo Valstybinė visuomenės sveikatos priežiūros tarnyba prie Sveikatos apsaugos ministerijos.

Planuojamai ūkinei veikla nustatyta SAZ privalo būti įteisinta teritorijų planavimo dokumentuose ir to pagrindu žemės sklypams nustatomos specialiosios žemės naudojimo sąlygos (veiklos apribojimai).

Siekiant reglamentuoti fizinių ir juridinių asmenų poreikius racionaliai naudoti žemę, vykdyti ūkinę veiklą išsaugant ir gerinant gamtinę aplinką bei kitus žemės naudojimo aspektus Lietuvoje yra reglamentuojami žemės nuosavybės, valdymo ir naudojimo santykiai bei žemės tvarkymas ir administravimas. Tai reglamentuoja Lietuvos Respublikos žemės įstatymas (Žin., 1994, Nr. 34-620; 2004, Nr. 28-868). Šiame įstatyme apibrėžta specialiųjų žemės naudojimo sąlygų sąvoka - tai įstatymais ar Vyriausybės nutarimais nustatyti ūkinės ir (ar) kitokios veiklos apribojimai, priklausantys nuo geografinės padėties, gretimybių, pagrindinės žemės naudojimo paskirties, žemės sklypo naudojimo būdo ir pobūdžio bei žemės sklype esančių statinių ir aplinkos apsaugos poreikių. Nustatytų specialiųjų žemės naudojimo sąlygų turi būti laikomasi rengiant teritorijų planavimo dokumentus, statybų ar kitokios veiklos projektus.

Specialiąsias žemės naudojimo sąlygas žemės įstatyme apibrėžia 21 str. Jame nurodoma, kad žemės savininkai ir kiti naudotojai be kitų pareigų privalo naudoti žemę pagal pagrindinę jos naudojimo paskirtį, naudojimo būdą bei pobūdį, laikytis žemės sklypui nustatytų specialiųjų žemės naudojimo sąlygų, teritorijų planavimo dokumentuose nustatytų reikalavimų, racionaliai naudoti ir tausoti žemę, mišką, vandenį, įstatymų nustatyta tvarka leistas eksploatuoti naudingąsias iškasenas ir kitus gamtos bei rekreacinius išteklius, įgyvendinti teisės aktų nustatytas aplinkos apsaugos priemonės, kad neblogėtų aplinkos ekologinė būklė, savo naudojamuose žemės sklypuose vykdydami ūkinę ir kitą veiklą, nepažeisti gretimų žemės sklypų savininkų ar naudotojų ir gyventojų teisių ir įstatymų saugomų interesų. Konkrečiam žemės sklypui taikomos specialiosios žemės naudojimo sąlygos įrašomos į Nekilnojamojo turto kadastrą ir Nekilnojamojo turto registrą ir Lietuvos Respublikos žemės įstatymo 22 straipsnio bei Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto kadastro nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 15 d. nutarimu Nr. 534 (Žin., 2002, Nr. 41-1539; 2005, Nr. 80-2899), nustatyta tvarka. Jeigu, formuojant naują žemės sklypą (teritorijose, kuriose iki teritorijų planavimo dokumentų patvirtinimo nebuvo suformuoti žemės sklypai), tam žemės sklypui taikytinos specialiosios žemės naudojimo sąlygos nekilnojamojo daikto kadastro duomenų byloje nebuvo nurodytos ir (ar) įrašytos į Nekilnojamojo turto kadastrą ir Nekilnojamojo turto registrą, keičiami to žemės sklypo kadastro duomenys. Žemės įstatymo 22 str. nurodoma, kad nustatytos specialiosios žemės naudojimo sąlygos konkrečiam žemės sklypui taikomos nuo jų įrašymo į Nekilnojamojo turto registrą. Žemės savininkai ir naudotojai, nesilaikantys nustatytų specialiųjų žemės naudojimo sąlygų, įstatymų nustatyta tvarka traukiami atsakomybėn ir privalo atlyginti kitiems asmenims, savivaldybėms ar valstybei padarytą žalą. Šiose bylose valstybei atstovauja Nacionalinė žemės tarnyba, jeigu kitų įstatymų nenustatyta kitaip.

11. Vykdomos ūkinės veiklos kontrolė ir oro valdymas

Aplinkos oro apsaugos įstatymo 12 str. numato, kad teršalai iš stacionaraus taršos šaltinio gali būti išmetami į aplinkos orą tikrai tam turint leidimą. Aplinkos ministerija nustato leidžiamus išmesti į aplinkos orą iš stacionarių taršos šaltinių teršalų kiekius pagal naudojamų technologinių įrenginių pajėgumus ir kitas su aplinkos oro taršos reguliavimu susijusias sąlygas. Pirmenybę leidimui gauti turi asmenys kurių ūkinės veiklos metu išmetamų teršalų kiekis ir energijos poreikiai, tenkantys vienam tos pačios rūšies gaminiui, yra mažiausi. Leidimai teršalus išmesti į aplinkos orą yra išduodami vadovaujantis Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimų išdavimo, atnaujinimo ir panaikinimo taisyklėmis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. vasario 27 d. įsakymu Nr. 80 (Žin., 2002, Nr. 85-3684). Šios taisyklės nustato Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatyme nurodyto leidimo eksploatuoti ūkinės veiklos objektus ar vykdyti ūkinę veiklą išdavimo, atnaujinimo, koregavimo ir panaikinimo tvarką. Taisyklės be kitų aspektų nustato aplinkos oro taršos mažinimo priemonių, numatytų Lietuvos Respublikos aplinkos oro apsaugos įstatyme įgyvendinimą, kitų aplinkos apsaugos priemonių planavimą bei įgyvendinimą vadovaujantis Lietuvos Respublikos aplinkos monitoringo įstatymu. Išduodant leidimą ir nustatant leidimo sąlygas įvertinamas veiklos vykdytojo techninis bei ekonominis pasirengimas saugiai eksploatuoti įrenginį, vadovaujantis šiais principais: turi būti laikomasi Lietuvos Respublikos tarptautinių įsipareigojimų ir atsižvelgiama į vietos aplinkos sąlygas; neturi būti sukeliama didelė tarša ir pažeidžiamos nustatytos aplinkos kokybei normos bei kiti reikalavimai; turi būti taikomos visos prieinamos taršos prevencijos priemonės ir švaresnės technologijos, užtikrinančios aplinkos kokybę; gamtos išteklių turi būti naudojami racionaliai ir taupiai, energija - efektyviai, vykdomas medžiagų ir žaliavų, kuro ir energijos suvartojimo gamyboje monitoringas ir kontrolė; turi būti vengiama atliekų susidarymo; turi būti įvertinama avarių rizikos tikimybė ir numatomos reikiamos priemonės joms išvengti, apriboti bei mažinti galimus jų padarinius, taip pat numatyti būdus jų padariniams likviduoti; turi būti numatytos priemonės galimai aplinkos ir jos elementų taršai išvengti ar ją riboti ar mažinti, esant neatitiktinėms ūkinės veiklos sąlygoms, taip pat priemonės veiklos vietos būklės atkūrimui iki visiško veiklos nutraukimo; nustatyta tvarka turi būti vykdomas ūkio subjektų aplinkos monitoringas ir kt. Vadovaujantis minėtomis taisyklėmis ir jų 4 priede pateikta pavyzdine forma, veiklos vykdytojas privalo pateikti paraišką leidimui gauti. Minėtoje paraiškoje be kitos išsamios informacijos turi būti pateikiama išsami informacija apie į aplinkos orą išmetamus teršalus. Taisyklėse nurodomi pagrindiniai į aplinkos orą išmetami teršalai, į kuriuos reikia atsižvelgti ir įvertinti rengiant paraišką bei nustatant Leidimo sąlygas Taisyklių 1 priede nurodytiems įrenginiams. Paraiškoje leidimui gauti turi būti pateikama: leistinos į aplinkos orą išmetamų teršalų ribinės vertės; Stacionarių aplinkos oro taršos šaltinių fiziniai duomenys; tarša į

aplinkos orą, tršos prevencija, visų į aplinkos orą numatomų išmesti teršalų suvestinė; Neatitiktiniai teršalų išmetimai; į aplinkos orą išmetamų teršalų poveikio įvertinimas.

Veiklos vykdytojas parengtą paraišką Leidimui gauti, atnaujinti ar koreguoti kartu su pagal Taisyklėse reikalaujamais pridėti dokumentais pateikia RAAD, kurio kontroliuojamoje teritorijoje vykdoma ar planuojama vykdyti ūkinė veikla. RAAD, gavęs paraišką, teikia ją derinti įgaliotai savivaldybės institucijai ir visuomenės sveikatos centrui apskrityje - Paraiškos XI skyrių (Triukšmo sklidimas ir kvapų kontrolė). Šios institucijos pateikia raštu savo pastabas ir pasiūlymus RAAD arba raštu derina paraišką. Pagal šių Taisyklių 5 priede pateiktą pavyzdinę formą Leidimą rengia RAAD. 39. Leidimui parengti naudojami šie duomenys ir dokumentai: paraiška ir prie jos pridedami dokumentai, duomenys ir informacija; suinteresuotos visuomenės pateikta informacija ir pastabos; RAAD surinkti duomenys ir informacija, visuomenės sveikatos centro apskrityje bei įgaliotos savivaldybės institucijos pastabos ir pasiūlymai; planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo, statinio projekto aplinkos apsaugos dalies dokumentai bei vykdomos ūkinės veiklos poveikio aplinkos orui vertinimo ataskaitų duomenys, kai tokie vertinimai atlikti bei kita informacija. RAAD priima sprendimą išduoti Leidimą tik įsitikinęs, kad vykdoma ūkinė veikla nepažeis nustatytų aplinkos kokybės normų; veiklos vykdytojas pasirengęs vykdyti visas Leidimo sąlygas, veiklos vykdytojas techniškai ir ekonomiškai gali įgyvendinti Leidime nustatytas gamtos išteklių taupymo ir atliekų mažinimo, aplinkos apsaugos ir avarijų prevencijos priemonės ir kt. RAAD vykdo Leidimuose nustatytų sąlygų ir reikalavimų laikymosi kontrolę, įskaitant veiklos vykdytojo reguliarius pranešimus RAAD apie teršalų išmetimo monitoringo rezultatus bei kiekvieną incidentą ar avariją, darančią poveikį aplinkai. Veiklos vykdytojui už taisyklėse nustatytų reikalavimų nesilaikymą taikoma Lietuvos Respublikos įstatymuose numatyta atsakomybė. Jeigu dėl taisyklių nuostatų nesilaikymo padaroma žala aplinkai, žmogui ar turtui, veiklos vykdytojas privalo atlyginti padarytus nuostolius Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka.

Ūkio subjektų monitoringas vykdomas vadovaujantis Lietuvos Respublikos aplinkos monitoringo įstatymu (Žin., 1997, Nr. 112-2824; 2006, Nr. 57-2025) ir Ūkio subjektų aplinkos monitoringo vykdymo tvarka, patvirtinta aplinkos ministro 2003 m. gegužės 15 d. įsakymu Nr. 230-ᄂ (Žin., 2003, Nr. 50-2240).

Asmenys, eksploatuojantys ūkinės veiklos objektus, iš kurių stacionarių taršos šaltinių į atmosferą išmetamas teršalų kiekis yra 50 t/metus ar daugiau privalo rengti vykdomos ūkinės veiklos poveikio aplinkos orui vertinimo (toliau - PAOV) ataskaitas pagal Vykdomos ūkinės veiklos poveikio aplinkos orui vertinimo ataskaitų rengimo, sudėties nustatymo ir įforminimo nuostatus patvirtintais aplinkos ministro 2001 m. sausio 25 d. įsakymu Nr.64 (Žin., 2001, Nr. 19-611). Tokiu būdu inventorizuojami stacionarūs aplinkos oro taršos šaltiniai ir iš jų išmetami teršalai. Vadovaujantis šiais nuostatais ūkio subjektai rengdami minėtas ataskaitas nustato įmonės poveikio zonoje aplinkos oro užterštumo lygį, įvertinus ir foninį aplinkos oro užterštumą, inventorizavimo momentui bei PAOV ataskaitos

galiojimo laikotarpiui, nustato maksimalų užterštumo lygį sąlygojančius įmonės taršos šaltinius, nustato šių taršos šaltinių išmetamo teršalų kiekio ir sudėties poveikį nustatytų ribinių ar kitų užterštumo verčių viršijimui, nustato iš visų įmonės stacionarių taršos šaltinių išmetamų teršalų leistinos taršos į aplinkos orą normatyvus; nustato veiksmingas aplinkos oro taršos prevencijos ir mažinimo priemonės, taip pat priemonės, kurių reikia imtis esant nepalankioms teršalų išsisklaidymo sąlygoms, siekiant sumažinti į aplinkos orą išmetamą teršalų kiekį, išvengti ribinių ar kitų nustatytų užterštumo verčių viršijimo bei sušvelninti aplinkai daromą neigiamą poveikį; užtikrina leistinos taršos normatyvų veiksmingą kontrolę laiku, siekiant išvengti jų viršijimo, o viršijus - kaip galima per trumpesnę laiką imtis veiksmingų priemonių, kad būtų sumažintas išmetamas teršalų kiekis. Šie nuostatai nustato unifikuotą poveikio aplinkos orui vertinimo ataskaitų sudėtį ir informinimą bei šių ataskaitų užsakovų (ūkinės veiklos objektų), vykdytojų (sutarčių pagrindu dirbančių organizacijų) bei aplinkos apsaugos kontrolę vykdančių institucijų veiksmai rengiant ir derinant PAOV ataskaitas.

12. Aplinkos apsaugos valstybinė kontrolė ir oro valdymas

Siekiant užtikrinti teisėtumą ir teisėtvarką aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo srityje, aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančių įstatymų ir kitų teisės aktų pažeidimų prevenciją, pažeidimų nutraukimą bei šių pažeidimų padarymu kaltų asmenų nustatymą, jų patraukimą teisinėn atsakomybėn Lietuvoje yra sukurta aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės sistema, kurią vykdo valstybės įgaliotos institucijos ir pareigūnai. Šios sistemos principus, vykdančias institucijas bei pareigūnus, jų teisinį statusą, veiklos teisinius pagrindus bei pagrindinius principus, veiklos organizavimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas (Žin., 2002, Nr. 72-3017). Šiuo įstatymu numatyta, kad aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę vykdo Aplinkos ministerijos sistemos pareigūnai, turintys šio ir kitų įstatymų jiems suteiktas galias. Šie pareigūnai organizuoja ir vykdo prevencinę veiklą, kuria siekiama, kad fiziniai ir juridiniai asmenys laikytųsi įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą, reikalavimų; kontroliuoja, ar teisėtai, laikantis įstatymų ir kitų teisės aktų, fiziniai ir juridiniai asmenys naudoja žemės, žemės gelmių, paviršinių ir požeminių vandenių, aplinkos oro, augalijos (įskaitant miškus), gyvūnijos (įskaitant žuvų išteklius) bei kitus gamtos išteklius; kontroliuoja, ar fiziniai ir juridiniai asmenys, turintys pareigą atkurti gamtos išteklius, laiku ir tinkamai šią pareigą įvykdo; kontroliuoja, ar fiziniai ir juridiniai asmenys vykdo savo pareigą saugoti aplinką; kontroliuoja, ar fiziniai ir juridiniai asmenys laikosi nustatytų teršalų išmetimo ir išleidimo į aplinką bei aplinkos kokybės reikalavimų normų; kontroliuoja, ar tinkamai tvarkoma aplinkos komponentų užterštumo, aplinkos komponentų tyrimų kokybės, gamtos išteklių naudojimo, atliekų apskaita, ar pateikiami teisingi šios apskaitos duomenys; kontroliuoja, kaip įgyvendinamos aplinkos apsaugos programos ir priemonės; esant šiame Įstatyme numatytiems pagrindams, duoda fiziniams ir juridiniams asmenims privalomuosius nurodymus; taiko aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančių teisės aktų pažeidėjams šiame ir kituose įstatymuose nustatytas teisinio poveikio priemones – nustatyta tvarka skiria administracines nuobaudas ir ekonomines baudas, sustabdo aplinkai kenksmingą veiklą, panaikina gamtos išteklių naudojimo leidimus arba taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimus, taiko kitas įstatymų nustatytas teisinio poveikio priemones; nustatyta tvarka įvertina aplinkos apsaugos įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimais padarytą žalą aplinkai ir teikia ieškinius dėl jos atlyginimo ir kt.

Aplinkos apsaugos valstybinė kontrolė grindžiama šiais principais: prevencijos, proporcingumo, sprendimų priėmimo savarankiškumo, pareigūnų asmeninės atsakomybės už priimtus sprendimus, atsakomybės neišvengiamumo, objektyvumo, nepiktnaudžiavimo valdžia, viešumo principais.

13. Oro valdymas ir valstybinė visuomenės sveikatos saugos kontrolė

Oro tarša reguliuojama ir vykdoma valstybinę visuomenės sveikatos saugos kontrolę, kurios bendrus principus nustato Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas. Jame nurodyta valstybinės visuomenės sveikatos saugos kontrolė- įgaliotų valstybės institucijų ir pareigūnų atliekami veiksmai ūkinės komercinės veiklos atitikties visuomenės sveikatos saugos norminių teisės aktų reikalavimams įvertinti bei administracinėms poveikio priemonėms taikyti.

Tiesioginės valstybinės visuomenės sveikatos saugos kontrolės tikslą, rūšis, objektus, pavedimų skyrimo, Kontrolės vykdymo, patikrinimo dokumentų informinimo, mėginių laboratoriniams tyrimams paėmimo ir laboratorinių tyrimų (matavimų) atlikimo bei veiksmų, nustačius teisės aktų pažeidimus, tvarką nustato Tiesioginės valstybinės visuomenės sveikatos saugos kontrolės reglamentas, patvirtintas Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos direktoriaus 2008 m. gruodžio 5 d. įsakymas Nr. V-111 (Žin., 2008, Nr. 146-5908). Visuomenės sveikatos saugos norminiai teisės aktai, susiję su oro tarša yra Lietuvos higienos norma HN 35:2007 "Didžiausia leidžiama cheminių medžiagų (teršalų) koncentracija gyvenamosios aplinkos ore" ir Lietuvos higienos norma HN 121:2008 "Kvapų koncentracijos ribinės vertės gyvenamuosiuose ir visuomeninės paskirties pastatuose bei jų sklypuose". Nagrinėjant asmenų skundus dėl patalpų oro taršos yra vykdoma Lietuvos higienos normos HN 35:2007 "Didžiausia leidžiama cheminių medžiagų (teršalų) koncentracija gyvenamosios aplinkos ore" kontrolė, vadovaujantis Pagal asmenų prašymus, pareiškimus, skundus Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos vykdomos visuomenės sveikatos saugos reglamentų (higienos normų), kurių kontrolė nėra pavesta kitoms viešojo administravimo institucijoms, laikymosi kontrolės (valstybinės visuomenės sveikatos saugos kontrolės) kontroliuojamų sričių sąrašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija 2008 m. gruodžio 4 d. įsakymu Nr. V-1179 (Žin., 2008, Nr. 145-5855).

Valstybės institucijos, vykdydamos joms priskirtas kontrolės funkcijas, vadovaujasi Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymu (Žin., 1999, Nr. 60-1945; 2006, Nr. 77-2975), kuris numato viešojo administravimo subjektų sistemą ir administracinės procedūros organizavimo pagrindus; garantuoja asmenų teisę apskusti viešojo administravimo subjektų veiksmus, neveikimą ar administracinius sprendimus, taip pat teisę į įstatymais pagrįstą ir objektyvų asmenų prašymų, skundų ir pranešimų nagrinėjimą. Be kitų galimybių, visi asmenys turi teisę skustis dėl ūkio subjektų veiksmais sukeltos oro taršos Asmenų prašymų nagrinėjimo viešojo administravimo institucijose bendri principai nustatyti asmenų prašymų nagrinėjimo ir jų aptarnavimo viešojo administravimo institucijose, įstaigose ir kituose viešojo administravimo

subjektuose taisyklėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 22 d. nutarimu Nr. 875 (Žin., 2007, Nr. 94-3779). Kaip jau minėta, asmenų prašymai susiję su ūkio subjektų sukeliama oro tarša nagrinėjami Aplinkos ministerijai ir Sveikatos apsaugos ministerijai pavaldžiose institucijose.

14. Ekonominis aplinkos oro apsaugos mechanizmas

Ekonominis aplinkos apsaugos mechanizmas yra numatytas Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatyme ir kituose teisės aktuose. Minėto įstatymo 28 str. numato pagrindines aplinkos apsaugos ekonomines priemones: mokesčius už gamtos išteklių naudojimą, mokesčius už aplinkos teršimą, kreditavimo reguliavimą, valstybės subsidijas, kainų politiką, ekonomines sankcijas ir nuostolių kompensavimą, kitus ekologinius mokesčius ir priemones.

Pagal aukščiau minėtą įstatymą visas prevencinių ir (arba) aplinkos atkūrimo priemonių išlaidas atlygina ūkio subjektas, padaręs žalą aplinkai arba sukėles realią jos grėsmę, net ir tais atvejais, kai atitinkamas priemonės vykdė savivaldybės arba valstybės įgaliotos institucijos (pačios ar per trečiuosius asmenis). Aplinkos ministerija, jai pavaldžios ar kitos valstybės ar savivaldybių institucijos pagal kompetenciją ieškinius dėl žalos aplinkai bei kitų nuostolių, įskaitant prevencinių ir (arba) aplinkos atkūrimo priemonių vykdymą, atlyginimo gali pareikšti ūkio subjektui arba kitam asmeniui, padariusiam aplinkai žalą arba sukėlusiam realią jos grėsmę, per penkerius metus nuo dienos, kada šios priemonės buvo baigtos taikyti arba buvo nustatytas atsakingas ūkio subjektas arba kitas asmuo, atsižvelgus į tai, kuri iš minėtų aplinkybių atsirado vėliau. Ūkio subjektams taikoma civilinė atsakomybė, neatsižvelgiant į jų kaltę, už bet kokią žalą aplinkai arba realią jos grėsmę, atsiradusią dėl jų ūkinės veiklos, išskyrus šiame įstatyme numatytus atvejus.

15. Asmenų teisės ir pareigos oro valdymo srityje

Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ir aplinkos oro apsaugos įstatymuose yra numatyta Lietuvos Respublikos piliečių, suinteresuotos visuomenės, taršos šaltinių naudotojų teisės ir pareigos saugant aplinką ir tausojant gamtos išteklius. Asmenys, pažeidę šių įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimus, traukiami atsakomybėn įstatymų nustatyta tvarka. Asmenys, padarę žalą aplinkai, tuo pačiu aplinkos orui, teisės aktų nustatyta tvarka privalo ją atlyginti ir esant galimybei atkurti aplinkos elemento, pvz.: oro kokybės, būklę.

16. Išvados

1. Europos Sąjungos aplinkosauginės politikos tikslas – pasiekti priimtinus oro kokybės lygius, kurie neturi neigiamo poveikio arba nekelti grėsmės aplinkai ir žmogaus sveikatai. Konkrečių teritorijų aplinkos oro apsaugos normas gali reglamentuoti nacionalinė teisinė bazė. Oro kokybė turi būti užtikrinta stebėsenos, kontrolės ir oro taršos prevencijos pagalba. ES aplinkosauginės politikos integracijos principas įgyvendinamas tokiu būdu: oro taršą vienoje teritorijoje ar konkrečiame taške mažinančios priemonės neturi įtakoti oro taršos padidėjimo niekur kitur aplinkui, arba taršos padidėjimo kokioje nors kitoje aplinkos terpėje.

2. Visi esminiai Europoje aplinkos oro kokybės vertinimo ir valdymo direktyvų reikalavimai buvo perkelti į Lietuvos teisinę sistemą. Pagrindinis teisės aktas, kuriuo vadovaujasi užtikrinant aplinkos oro apsaugą yra Lietuvos Respublikos Aplinkos oro apsaugos įstatymas, kuris nustato aplinkos oro kokybės valdymo prioritetus, bei aplinkos oro valdymo bei vertinimo principus, taip pat jame nustatyti veiksmai, kurių reikia imtis, kai ribinės vertės arba pavojaus slenksčiai yra viršyti.

3. Bendri Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir sveikatos apsaugos ministro įsakymai reglamentuoja teršalų, kurių kiekis aplinkos ore ribojamas pagal Europos Sąjungos kriterijus, sąrašą bei ribines aplinkos oro užterštumo vertes. Didžiausią leidžiamą cheminių medžiagų (teršalų) koncentraciją gyvenamosios aplinkos ore ir Kvapų koncentracijos ribines vertes ir jų nustatymo metodus gyvenamuosiuose ir visuomeninės paskirties pastatuose bei jų sklypuose nustato Lietuvos higienos normos, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymais.

4. Aplinkos oro kokybės ir taršos šaltinių monitoringas yra aplinkos monitoringo dalis, kurį reglamentuoja Aplinkos monitoringo įstatymas, jame išskiriamos trys monitoringo rūšys: valstybinis, savivaldybių ir ūkio subjektų.

4.1. Valstybinis aplinkos monitoringas vykdomas pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės tvirtinamą Valstybinę aplinkos monitoringo programą. Valstybinis aplinkos monitoringas yra vykdomas siekiant gauti informaciją, leidžiančią integruotai vertinti gamtinius procesus ir antropogeninį poveikį gamtinei aplinkai bei gamtinės aplinkos kokybę Lietuvos Respublikos teritorijoje, prognozuoti ir valdyti gamtinės aplinkos būklę ir ūkinės veiklos įtaką jai tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu. Jis apima natūralias ir antropogeniškai veikiamas gamtines sistemas.

4.2. Savivaldybių aplinkos monitoringas vykdomas vadovaujantis Bendrųjų savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatais. Oras yra vienas iš svarbiausių savivaldybių aplinkos monitoringo objektų.

4.3. Ūkio subjektų monitoringas vykdomas vadovaujantis ir Ūkio subjektų aplinkos monitoringo vykdymo tvarka. Ūkio subjektų taršos šaltinių išmetamų/išleidžiamų teršalų monitoringo tikslas – vertinti, ar iš taršos šaltinių išmetamų/išleidžiamų teršalų kiekis neviršija nustatytų ribinių verčių ir/arba normų.

4.4. Visuose, aplinkos monitoringą reglamentuojančiuose, teisės aktuose yra apibrėžta monitoringo duomenų ir informacijos rinkimo, saugojimo, pateikimo principai bei atsakomybė už jo vykdymą.

5. Visi teritorijų planavimo ir statinių projektavimo dokumentai, kaip ir pagal juos vykdoma veikla privalo neprieštarauti teisės aktais nustatytiems oro teršalų ribiniams dydžiams.

6. Teritorijų planavimo proceso etape aplinkos oro tarša vertinama ir reguliuojama teisės aktais reglamentuojamomis teritorijų planavimo dokumentų sprendinių poveikio vertinimo, planų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo, planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo ir poveikio visuomenės sveikatai vertinimo procedūromis.

7. Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo procesas yra vienas išsamiausių planuojamos ūkinės veiklos galinčios daryti poveikį aplinkai ir visuomenės sveikatai aplinkos oro taršos įvertinimo procesu, apimantis kompetentingų institucijų ir visuomenės dalyvavimą ūkinės veiklos vertinime.

8. Statybos procese oro tarša vertinama planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo ir poveikio visuomenės sveikatai vertinimo procedūromis, taip pat rengiant tam tikras statinio projekto dalis (pvz. statinio projekto aplinkos apsaugos dalį).

9. Aplinkos ministerija teisės aktais yra reglamentavusi oro taršos prognozavimo, teršalų sklaidos modeliavimo metodus bei jų panaudojimo aspektus.

10. Gyvenamąją ir jautrią oro taršos poveikiui visuomeninės paskirties aplinką nuo taršios ūkinės veiklos apsaugo sanitarinė apsaugos zona, kuri tiesiogiai nesiejama su oro taršos reguliavimo, vertinimo ar mažinimo priemonėmis.

11. Teisės aktais yra reglamentuota visuomenės informavimo apie oro taršą sistema. Valstybės institucijos privalo informuoti visuomenę apie teršalų esančių aplinkos ore kiekio ribinių verčių viršijimą. Jeigu taršos lygis viršijamas arba įvykus avarijai, Lietuvos visuomenė informuojama per radiją, televiziją ir spaudą.

Naudoti informacijos šaltiniai

1. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/dokpaieska/forma_1.htm>.
2. Prieiga per internetą: <<http://www.am.lt>>.
3. Prieiga per internetą: <<http://oras.gamta.lt/cms/index>>.
4. Prieiga per internetą: <<http://aaa.am.lt>>.
5. Aplinkos oro kokybės vertinimo vadovas, 2006, Vilnius

Galutinę ataskaitą parengė:

V. Stragiene

A. Laukaitienė